

REPRODUCEREA ȘOPRITA

Innobilare

E aproape un an decând viața noastră literară și-a reluat firul, întrerupt atâta vreme de război. Din toate părțile se ivesc cenacluri și reviste, încrunțate și artășgoase ca niște vechi dușmani pe care nici vremea și nici depărtarea nu i-a pu ut împacă. Au fost chiar câteva polemici răsunătoare în care spadasiinii înfierbântați au uitat adeseori și buna cuviință datorită cititorilor îngăduitori. Ai zice, un an de luptă literară, — și cum adeseori lupta e un principiu al progresului, — un an de progres literar.

Și totuși progresul acesta nu există. E tocmai dimpotrivă. Luptele noastre literare n'au creiat nici personalități și nici principii. Mai mult decât în crucieri cavalierești de spadă, au fost brațe înșifte în șolduri și ocări de vecini împričinați. Literatura dedesubt! Frumoasele steaguri de altădată au căzut frânte în noroi. Ideia a încetat să trezească avânturi nobile. În locul ochilor iluminați de credințe și entuzism, ochii bulbucăți de venin și ură ai celor cari au făcut literatura acestui an. Războiul a fost o deslănțuire a tuturor instinctelor și pasiunilor. Ni s'au tuburat suflețele cu tot ce e inferior omenesc în ele, cum se tulbură o apă când o răzcolești. Din adâncul inconștientului s'a ridicat ca un nomol tot ce dormea în noi vulgar și primitiv. Și-acum, după ce sbuciumul cel mare al frigurilor a trecut, tot mai purtăm în noi această întunecare. Vulgarul și primitivul au năvălit în toată viața noastră morală și intelectuală. Generozitatea și noblețea cad. Cresc instinctele și se așfrânează patimile. Și în mijlocul acestui năpăd de ură și josnicie, literatura șovăie, se 'neacă.

Nu ne ridicăm împotriva luptei. Ideia e iluminare, e cucerire a întunericului. Ideia e un germen războinic. Dar lupta literară a acestui an n'a fost iluminată de nicio idee. În revistele noastre de azi e o adevărată promiscuitate literară. Absența oricărui idealism pretutindeni. Din paginile, pe care s'a tipărit mai multă caligrafie decât literatură, s'ar putea scoate sau adăuga orice nume jără ca „direcția” revistei să sufere. Scriitorii emigrează de la o firmă la alta, sau își oferă „produsul” oricui. Din moravurile literaturii noastre a dispărut aproape cu totul aceea ce altădată se numea credință literară. Mândria aristocrată a creierului a dispărut. Ne năvălește concepția burgheză a cererii și ofertei. Literatura devine o industrie și — în epoca crăhului capitalist ce se aprinde — scriitorul începe a fi un proletar al muncii, care-și regulează lucrul după minimul de salariu. Cade generozitatea și aristocrația gândirii. Crește proletariatul și mizeria creierului.

Iată bilanțul acestui an de literatură și polemică. Ne uilăm împrejur să vedem jăgăduiala pentru viitor. N'o găsim nicăieri. Avem o revistă nouă care ea titlul ei aducea un aer de romantism tinereș și entuziast. Eră o amintire a începuturilor literaturii noastre, când un Elade sau un Asachi ridicau steagurile celor dintâi credințe literare. Dar revista a rămas cu romantismul numelui. „Sburătorul” e tipul acestei promiscuități literare de care suferim. Nici credință

și nici entuziasm. Avem o revistă provincială, care moștenește o veche direcție literară. Din naufragiul „Vieții românești” însă n’au rămas decât câțiva oameni, cari la „Insemnări literare” își acopere absența ideilor cu violența fără măsură a limbajului. Ai zice, o ceată de oameni cu unele păcate de care se tem, și cari s’au adunat acolo într’o societate de sprijin reciproc. E literatura infirmității morale. Avem o revistă de trecutul careia se leagă cea mai frumoasă perioadă a literaturii noastre, dar care agonizează de 20 de ani. Și’n anul acesta din urmă a căzut la fund iremediabil. „Convorbiri literare” suferă de inanție. Și mai avem. E vestala bătrână a d-lui Densușianu, palidă și clorotică, întârziată într’o dragoste imaginară și sterilă, și păzind încă cu credință cenușa din care nicio pălpăire de căldură nu se mai ivește. „Viața nouă” e singura revistă la care idealismul se mai păstrează. E cea mai lipsită de puteri însă din toate.

Iată de ce ni se pare că un strigăt de alarmă ar trebui să ne deștepte. S’a vorbit de „democrația literară” ca de o boală a literaturii noastre din urmă. Cuvântul a fost însă prea binevoitor. Literatura noastră nu se democratizează, se vulgarizează și se trivializează. Este o literatură amorală prin lipsa de suport sufletească care să dea scrisului un sens.

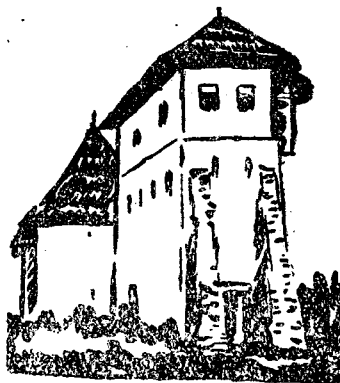
Ne trebuie o împrosfătare și o înnobilare care nu ne vor veni însă nici din vulgaritate și trivial și nici din această promiscuitate care ne bântue acum. Ne trebuie generozitatea și idealismul pe care le creiază credința. Ne trebuie entuziasmul ideilor și respectul convingerilor. Într’un cuvânt, o morală literară pe care acum nu o avem.

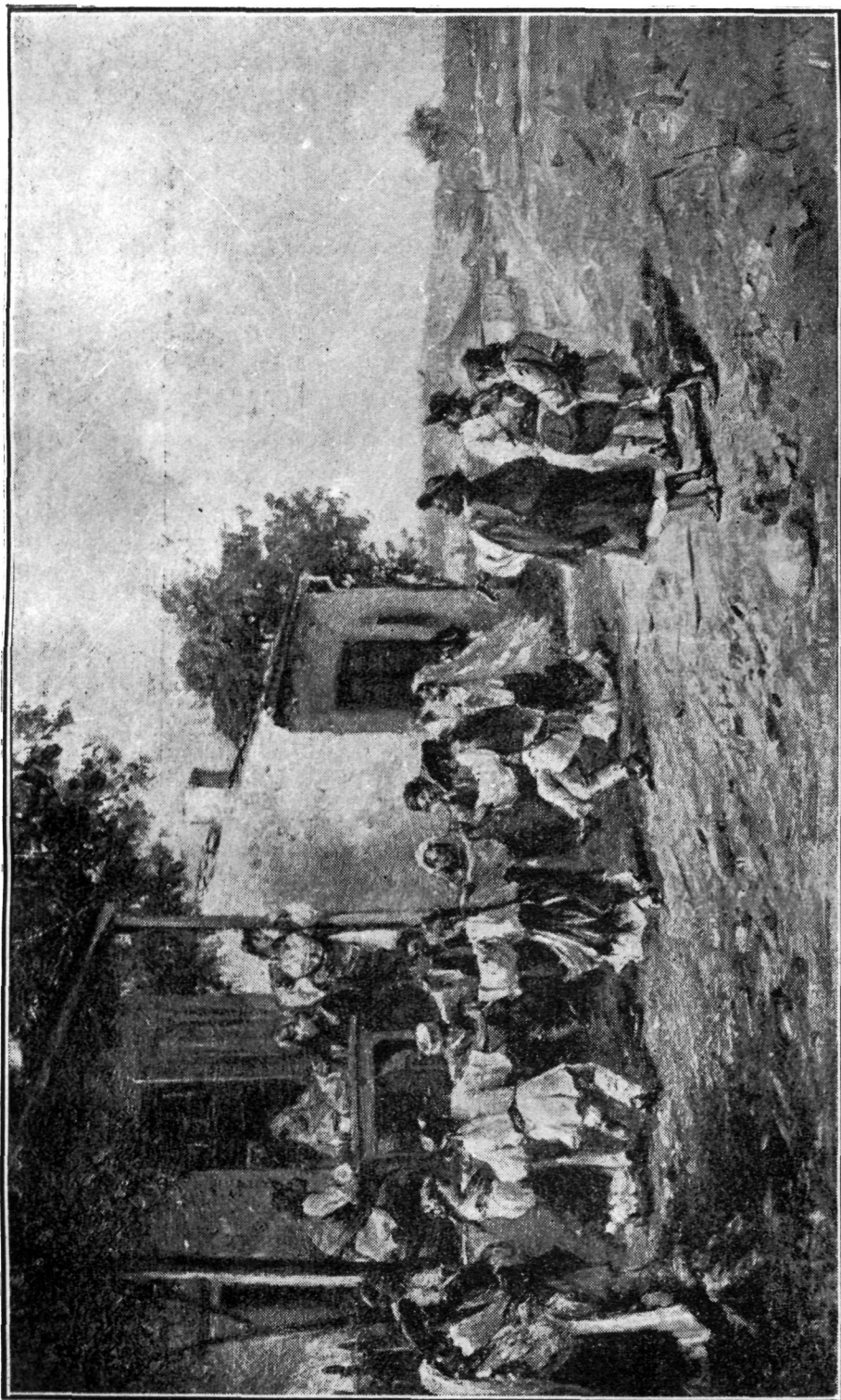
Și ne mai trebuie ceva. Impotriva concepției acestui filistinism literar, care a făcut din artă o marșă ce se oferă și din scriitor un simplu și umil lucrător intelectual, mândria și noblețea gândirii, mândria care face din gândire o aristocrație, care creiază fanatismul nobil al credințelor și care păstrează fetișismul fecund al idealurilor.

O morală nouă pentru literatura noastră va fi această morală aristocrată a idealismului. Prin ea vom isbuli să ne înălțăm în propriii noștri ochi și vom isbuli să și creiem. O revistă sau o grupare literară va fi atunci o flamură ridicată ’n soare și luptele noastre vor căpăta frumusețea entuziasmului și a credinței. Vom fi adversari, iar nu dușmani. Și ’n locul pasiunilor de-acum, întunecate de ură și invidie, va fi înțelegerea și simpatia care creiază respectul și iubirea. Literatura noastră de acum e o arenă în jurul căreia publicul se amuză de întrecerile vulgare ale atleților. Va trebui să ne înnobilăm. Literatura nu trebuie să fie petrecerea vulgului.

Iată de ce noi aruncăm aceste cuvinte din care am vrea să facem îndemnul unei morale nouă: Generozitate și noblețe...

Al. Al. Busuioceanu.

Th. Aman : BĂTUTA

Pe ruina unui templu

Stau răzimat de stâlpul unui templu în ruină.,
 În întuneric
 Olivi cu părul despletit
 S'apleacă'n fața tristului altar...

...Și cum mă pierd pe urmele lăsate
 De pașii veșniciei pe tărie,
 Simt,
 Sub scăpărarea stelelor —
 Ca la un semn făcut în taină
 De ochii unor magi —
 Cum prinde'n mine a clipi din gene-un dor:
 E dorul,
 De-a te simți pe tine-aproape și de-ați soarbe vraja
 Deodată cu 'nfricoșatele minuni, ce le cuprinde noaptea
 În sfântul ei potir fără de margini...

Stau răzimat de stâlpul unui templu în ruină —
 Și-un gând
 Mă ispitește cu durerea-i să-l rechem în minte:
 Oh, stelele!
 Un visător mi-a spus cândva
 Că dintre dorurile multe, multe,
 Ce le purtăm în suflet adormite ca 'ntr'un leagăn,
 Stelele trezesc... în noi... numai pe cele... osândite
 Să nu se... isbândească... niciodată...

...Și lin, cu'nflorări de toamnă, din corola lunii
 Se scutură mărunț polenul peste templul în ruină
 Și peste dorul meu...

Lucian Blaga

Racila

II

Cormană măsurase de cu vară, lan cu lan, toată partea de câmp a moșiei. Iar când vremea rea îl strânse de pe drumuri, el începu a-și întocmi planul de cultură, lăsându-și din timp în timp ceasuri de odihnă când gândurile lui rătăceau în voie, plutind în nesfârșirea aromitoare a reveriei, cum plutesc ușoarele scame albe de păpădie prin văzduhul liniștit al unei frumoase zile de primăvară.

Își aducea uneori aminte de sosirea lui la Lupoaița și de greutățile începutului, alteori se gândea la stăpânul acelei moșii care nu mai dase de vreme cinci ani pe la ea și din când în când se pomenea gândindu-se la contabil în sufletul căruia nu putuse încă pătrunde.

După ce sfârși planul de cultură, socoti învoitorii, iar pe aproape de Crăciun începu a verifica registrele ținute de contabil.

Dela cele dintâi file văzu că erau o glindă și că țiitorul lor era stăpân pe cifrele ce trecuse într'însele. Contabilul îi dădu cu o desăvârșită siguranță toate lămuririle trebuitoare și când sfârși de verificat, Cormană îi strânse mâna în semn de mulțumire.

Dar când întocmi tabloul de venituri băgă de seamă cu mirare că pescuitul adusesese un venit foarte slab.

El ceru lui Ostroveanu oarecare lămuriri în această privință, dar contabilul îi răspunse foarte liniștit:

— De unde să știu eu, d-le ad-tor? Știu eu ce se petrece în baltă? Mă mișc eu de la cancelaria mea vreodată?

În acest timp sărbătorile Crăciunului sosiră și odată cu ele pică în sat și fata lui Ostroveanu. Cormană auzise de câteva ori pe contabil vorbindu-i cu multă iubire despre această odraslă a lui, dar n'o văzuse niciodată. Știa numai că învață într'un mare pension din București, unde-i ținea cheltuiala un bogat unchiu al ei, care o adora.

El simți o ascunsă dorință de a o cunoaște și de aceea când Ostroveanu—al cărui nume de botez era Ștefan—il pofti la masă la ei a treia zi de Crăciun, el primi cu plăcere această invitație.

Era o senină zi de iarnă. Lumina soarelui, răsfărâta de miliardele de cristale albe ale mantiei de zăpadă, se risipea în

văzduh cu o strălucire orbitoare. Streșitele picurau. Vrăbiile ciripeau ca vara.

Pe aproape de vremea prânzului Cormană se îndreptă spre locuința contabilului. Acesta-i eși în întâmpinare și-l conduse în salon unde peste câteva minute veni și fata lui.

— Asta-i bucureșteanca noastră!—zise Ostroveanu în chip de recomandare.

Cormană văzu înaintea lui o domnișoară nălțuță, oacheșă, cu niște ochi negri de o rară strălucire. Ea-i surăse și-i întinse mâna mică, albă și mătăsoasă.

Soția contabilului servi țuica, după care trecură cu toții la masă.

Cormană se simțea foarte bine și vorbea cu înflăcărare despre orice-i venea în minte. Nefiind vorbăreț de felul lui, se mira și el de ușurința cu care vorbea.

După masă fata contabilului cântă ceva la pian și el îi urmări alunecarea gingașă a degetelor fine pe clapele albe. Ele aveau sărituri sprintene, atingeri ușoare și par'că în necontenita lor alergare culegeau și împărțeau ceva nevăzut care se prefăcea în cântec.

Apoi se lăsă furat de farmecul muzicii și rămase pierdut în gânduri. I se părea că plutește pe o apă lină, într'o noapte cu lună, și ar fi dorit ca această plimbare să fie cât mai mult. Iar când fata sfârși de cântat, el avu senzația limpede că barca în care plutise până atunci îl sguduise în ciocnirea ei cu țărmul la care ajunsese.

Mai pe seară făcură o plimbare cu sania pe câmp și când se întoarseră acasă, fata contabilului avea obraji ca pierseca.

La plecare, d-na Ostroveanu îl pofti să mai vină pe la ei din când în când seara.

— Mai spunem, mai rădem, mai facem câte-o panțarolă, ne mai cântă ceva Lizica la pian și nici nu știm când trece timpul.

Și el se duse.

Dar într'o seară pe când asculta cu fundat în gânduri o bucată de muzică, își aruncă privirea în oglindă și se înfioră: contabilul se uita la el prin oglindă cu privirea unui ucigaș în clipa când e gata să dea lovitura de moarte. Fața lui era atât de schimbată, încât tânărul nostru abea o mai recunoscuse. Ai fi zis că ceva nevăzut care o acoperise până atunci, căzuse dintr'odată și ea se arăta în fulgerarea unei clipe așa cum era în adevăr.

Cormană se făcu a nu fi observat nimic, schimbă ușor direcția în care privea și rămase cu ochii în oglindă ca un om atât de adâncit în gânduri încât nu vede lucrurile la care se uită.

Simți cum ochii contabilului căutau pe ai lui, dar el nu și-i întoarse de loc.

În acest timp fata sfârși de cântat și el păru a se trezi dintr'o adâncă visare. Iar când se uită la Ostroveanu, acesta îi surâdea.

Mai stătu puțin, jucă o panțarolă și plecă.

Ajuns acasă, se desbracă repede și se culcă. Întins în pat, cu ochii deschiși în întunec, începu a se gândi.

De zece luni de zile cunoștea pe contabil și abea în seara aceea află că are a face cu un comedian. Ar fi putut sta cine știe câtă vreme la Lupoica fără să-i surprindă vre-o dată acea față îngrozitoare, acea privire plină de ură ucigătoare.

Într'o cameră întunecoasă pătrunde, prin cine știe ce crăpătură, un mănuchiș de raze dela soare și atunci în dăra lui luminoasă începe a juca deodată o puzderie de pulbere strălucitoare nevăzută până atunci. O fâșie de lumină săgetase acum în adâncul sufleteș al lui Cormană și anumite fapte mărunte de-ale contabilului, cărora el nu le dăduse mai nici o băgare de seamă, se ridicară deodată strălucitoare în lumina conștiinței lui.

Din toate acestea el vedea împede că Ostroveanu era un viclean fără perechie și o bănuială se ridică în taină în sufletul lui, cum se ridică în văzduh bășicuțele de gaz nevăzute tocmai din fundul unor anumite ape stătătoare: contabilul era amestecat în scăderea venitului adus de pescuit.

El se duse din ce în ce mai rar în casa lui, iar după plecarea fetei nu se mai duse de loc.

Zbuciumându-se mereu în aceleași gânduri, obosea și amețea ca un cal mănânat prea mult la arie.

Ci într'o zi Feodor Ermalai, arendașul pescuitului în balta Lupoicei, se înfățișă înaintea lui.

Era un Rusnac voinic, buhav la față, cu o barbă mare și încălciță, cu niște ochi mici, verzi ca ochii de găscă și duși în fundul capului. Vorbea curgător românește, dar uneori așeza cuvintele ca în rusește.

— Ce-i, gaspadin Feodor? îl întrebă Cormană.

— Ce să fie, d-le Vasilică, la cu pescăritul.

— Ei, cum merge?

— Acum slab merge din cauză ghiata subțire și nu ține om pe ea. Dar...

— Ce dar?

— Astăzi toate scump foc: bumbac, ață, catran, material pentru făcut închiderile. Vătafii și polopainicii tot nemulțumiți.

— Și ce vrei D-ța?

— Rog să mai scădeți ceva din dijmă.

Cormană stătu puțin pe gânduri. Dijma pe care o lua proprietatea era destul de mică și nu mai putea fi micșorată fără a scădea și mai mult venitul pescuitului. El bănuia că Rusnacul a fost pus la cale de contabil să facă această încercare și spre a scăpa de cursa ce i se întindea, se hotărî să câștige timp spre a putea cerceta prin împrejurimi în ce condițiuni se arendează pescuitul în bălțile altor moșii. De aceea el zise:

— Să vedem, gaspadin! Să mă mai gândesc și eu. Vino să-ți dau răspuns peste vre-o câteva zile.

Prin ochii Rusnacului trecu un fulger de bucurie.

— Bine, d-le Vasilică! zise el.

Apoi se ploconi adânc și plecă.

A doua zi Cormană porni în cercetare. Cu foarte mare băgare de seamă, el întrebă ici, întrebă dincolo și află că bălți mai mici de cât Lupoica dădeau un venit mai mare din pescuit de cât ea.

— Trebuie să fie vre-o racilă adâncă la pescuitul pe Lupoica!—își zise el în gând.

Și într'o seară se pomeni la el acasă cu un flăcău voinic, care îl salută militărește:

— Să trăiți, d-le ad-tor!

Cormană se uită la el, mirat și-l întrebă:

— Cine ești d-ța?

— Eu sunt feciorul lui Simion Gârdașul. Ați auzit Dv. de el?

Ad-torul Lupoicei își aduse aminte că odată i-a povestit ceva Ostroveanu despre acest Simion. I-a spus anume că până mai acum vre-o cinci ani pescuitul la garduri și la leasa dela privalul lui moș Dinu era dat pe seama lui Simion Gârdașul, iar pescuitul pe ghioluri pe seama Rusnacului. Dar într'o noapte leasa dela privalul lui moș Dinu s'a rupt și de atunci contabilul a gonit din baltă pe Simion dând tot pescuitul pe seama lui Ermalai.

Bucuros de acest oaspete neașteptat, Cormană răspunse:

— Am auzit! Dar ce-i cu el?

— Ce să fie, d-le ad-tor? Se bucură și el că ați venit Dv. pe moșie.

— De ce?

— Ca să faceți dreptate. Că de când boerul a dat moșia pe seama d-lui Ostroveanu, dreptatea noastră au mâncat-o câinii.

— Ce plângere ai D-ta?

— D-le ad-tor, taica a fost gonit din baltă, de d. Ostroveanu.

— Știu!

— Dar nu știți toată taina. Să v'o spui eu.

— Spune!

— Rusnacul a rupt într-o noapte leasa dela privalul lui moș Dinu pentru ca Ostroveanu să gonească pe taica din baltă și să rămână ei stăpâni pe tot peșcuitul. Rusnacul e înțeles cu contabilul și nu dă proprietății întreaga dijmă ce i se cuvine.

— Cum asta? întrebă Cormană.

— Iaca bine. Omul dela cherhana cântărește foarte exact peștele ce i se aduce, dar când adună condeele, ese cât vrea el, nu cât a spus cântarul, căci cine mai poate ține minte greutatea atâtor coșuri spre a-i putea controla adunarea? Din greutatea pe care o scoate el și care e întotdeauna mai mică decât cea adevărată, ia cu cântarul partea proprietății și tot ce rămâne, ia pescarul fără cântar. Omul dela cherhana ține însă socoteală de cantitățile date pescarului peste ceea ce i se cuvine pentru ca să știe Ostroveanu ce are de încasat dela Rusnac.

Cormană rămase multă vreme pe gânduri. El înțelegea acum toată taina care scădea venitul peșcuitului. Meșteșugul era foarte simplu dar foarte greu de dovedit. Căci omul dela cherhana trecând în condică numai cantitatea pe care o vroia el, chiar dacă pescarul ar fi fost prins vreodată, cu cantitate mai mare de cât i se cuvenea, ar fi spus că prisosul a fost probabil furat de pescar.

El prețui toată însemnătatea destăinuirii ce-i făcuse acest flăcău voinic și-l întrebă:

— Ce vrei D-ta acum?

— Să faceți dreptate, d-le ad-tor! Nimic altceva! Cinci ani de zile cât am făcut oștirea la flotilă, am jinduit după ea. Și astăzi toamnă când m'am liberat, am căutat să aflu ce fel de om ne-a venit pe moșie. Auzind că sunteți drept, am venit să vă spun ce am pe suflet și să vă rog să faceți dreptate. Locul Rusnacului nu e nici la garduri, nici la leasă. El să pescuiască pe ghioluri ca mai înainte.

Cormană se uita cu băgare de seamă la flăcăul ce-i vorbea cu o liniștită îndrăzneală și se gândea. El ar fi putut stoate pe Rus cu totul din baltă, dar vedea bine că prin aceasta nu curăța cangrena. Ostroveanu ar fi rămas neatins la locul lui spre a urzi în umbră cine știe ce alte hoții în viitor. Omul dela cherhana, de asemenea. Pentru a spulbera toată ceata acestor lipitori care sugeau venitul moșiei, el trebuia să-i prinză pe toți asupra faptelor și pentru aceasta era nevoie ca Rusnacul să mai rămâie deocamdată în balta Lupoaicei.

— Să mă încredințez și eu de adevărul spuselor D-tale.

— O să vedeți că n'o să rămân de minciună.

— Bine!... Dacă am cumva nevoie de D-ta, unde te găsesc?

— Întrebați despre mine pe unchiul meu Mihai Udrea pădurarul căci noi plecăm la Coțofana.

— Ți-e unchiu pădurarul?

— Da. El e frate bun cu mama.

Zicând acestea flăcăul salută și pleacă.

Acum putea veni după răspuns Feodor Ermalai. Cormană se gândi o clipă să-i dea să înțeleagă că știe de învoiala lui cu Ostroveanu, dar văzu că aceasta ar fi o mare greșală din partea lui. El cercetă însemnările ce luase dela bălțile pe la care fusese și văzu că la nici una dijma nu era atât de mică precum era la Lupoaica. Dacă Rusnacul cerea ca dijma să i se micșoreze și mai mult, făcea acest lucru sau fiindcă era prea lăcom de câștig sau fiindcă fusese pus la cale de Ostroveanu.

El îl aștepta însă acum foarte liniștit.

A treia zi Feodor Ermalai veni după răspuns.

Cormană îl pofti pe scaun, ceea ce făcu pe Rusnac să creadă că vrea să-i câștige bunăvoința. Apoi îl întrebă:

— Ce mai veste-poveste? gaspadin Feodor?

— Bine!—d-le Vasilică. D-vs?

— Slavă Domnului!

— V'ați gândit la ce vă rugasem eu? Ce ați hotărât?

— Am hotărât urcarea dijmei! — răspunse Cormană foarte liniștit.

Rusnacul făcu ochii mari și încreți fruntea. El întrebă, nedumerit:

— Urcarea dijmei?

— Da!

— De ce?

— D-ta cunoști bălțile de prin apropiere?—îl întrebă Cormană.

Th. Aman: CULESUL VIILOR

— Da!

— Toate?

— Toate!

— Poți să-mi numești și mie una la care să se ia de către proprietate o dijmă atât de mică precum îți luăm noi D-tale aci?

Feodor tăcu. Apoi tuși. În cele din urmă oftă prelung cu o răsufare șuerătoare.

Se vedea bine că juca un rol care-i covârșea puterile și nu-i plăcea de loc.

— Aud? -- întrebă Cormană.

— Nu! -- răspunse în sfârșit pescarul.

— Apoi atunci cum vii D-ta și-mi ceri mie să mai scad ceva din dijmă?

— Toate scump foc, d-le Vasilică -- începu el a repeta ca și rândul trecut.

— Dar ceilalți pescari nu au aceleași cheltueli ca și D-ta?

Lor cum le convine să dea o dijmă mai mare?

— Rachiu merge mult la baltă, că peșcaru-i mort fără el.

— De aceea sunt trențăroși pescarii ca vai de capul lor.

Feodor prinse acest prilej spre a mai îmbuna pe Cormană cu o glumă pescărească și zise:

— Apoi pe dânsii blestemat crapul: să aibă atâtea petece pe haine câți solzi are el și somnul se roagă la D-zeu să-i vadă cu pielea ca pe el.

— Se poate, gaspadin Feodor! -- răspunse Cormană. Dar moșia asta nu-i a mea și stăpânul meu cere venit. Ce-o să zică el când va vedea că la alte bălți mai proaste pescarii dau dijmă mai urcată decât dai D-ta la Lupoica?

— N'o să zică nimic.

— Ba o să zică, sau dacă nu va zice, va crede că eu sunt învoit cu D-ta.

Și Cormană băgă adânc privirea lui cercetătoare în sufletul Rusnacului. Acesta își umezi cu vârful limbii buzele uscate și plecă privirea în pământ ca un vinovat.

— Așa e? -- îl întrebă Cormană.

— De!

— E așa cum îți spun eu, gaspadin Feodor. Și fiindcă eu am fost trimis aci să măresc iar nu să micșorez venitul moșiei, te înștiințez că-ți urc dijma.

— *Boje moș! Boje moș!* -- făcu Rusnacul desnădăjduit. D-le Vasilică, eu pescăresc tot așa cum anul trecut.

— Nu se mai poate! -- răspunse Cormană.

— Dar ce mă fac eu?

— Te duci la altă baltă.

— Dar eu *luvat* astăvară mult material pentru închideri.

— Il folosești unde te vei duce.

Rusnacul își dete un pumn în cap, zicând.

— Asta trebuie bătut..

Apoi începu a se văita:

— Eu de zece ani pescăresc pe Lupoica cu cinste și cu credință către stăpân și acum să plec de aici?! Am făcut prispe în baltă, am curățit gârle potmolite și acum să vină altul să se folosească de ele??

Dar Cormană era neînduplecat și Rusnacul fu nevoit să primească urcarea dijmei și plecă roșu de mânie la față.

Cormană îl urmări de după perdea și-l văzu îndreptându-se spre locuința contabilului, ceea ce-i întări bănuiala că „lovitura“ fusese pusă la cale de acesta din urmă.

— Adu, Doamne, mai repede primăvara -- să mă mai văd odată 'n baltă! -- își zise el apoi, plecând dela fereastră.

Primăvara trimise cocorii înainte spre a da de știre lumii că se apropie și ea. Locuitorii din Lupoica îi văzură într-o bună zi înnotând în marea albastră a tării -- lor cerești și le auziră glasurile cu care vesteau primăvara.

După datina bătrânească ei strigară la vecini:

— La plug! La plug!

Apoi ghiociei începură a se arăta sub zăpadă, mugurii liliacului plesniră, cornul se spuzi de mărunță floare galbenă, ulmul de floare cafenie, iar câmpul se împodobi cu viorele albastre și păpădie galbenă.

Oastea plugurilor se respiră pe ogoare și Cormană zori cu semănăturile de primăvară.

La Sf. Gheorghe toată moșia era îmbrăcată.

Până să vină timpul prașilei, el se mai duse din când în când în baltă. Își făcuse o „năpărcă“ sprintenă care mergea vâjâind și lua totdeauna pușca lui de vânătoare cu două țevi și cartușe din bielsug.

Dar pescuitul se făcea numai cu vârșile fiindcă apele veniseră grozav de mari în acea primăvară și nu începură a scădea decât târziu.

În acest timp prașila îl ceru la câmp, apoi griile secerișului care se apropia, îl năpădiră.

Spre a-și asigura secera celor câteva mii de pogoane de grâu cu care se mândrea și din care nădăjduia să scoată un venit care

să sperie pe proprietarul moșiei, el își scoți din timp toate forțele pe care se putea bizui și ca un bun comandant de oaste luă toate măsurile în vederea acestei învierșunate ofensive agricole care se chia-mă: secerișul. Alergă, tocni coșai, cum-pără secerătoare-legătoare, chibzui și sta-tornici toate amănuntele și când secerișul veni, el năvăli pe lanuri cu învoitorii cari trebuiau să secere, cu coșai, cu mașini. Plecă dela conac când mai era un ceas până la ziua și se întorcea când trecea un ceas sau două din noapte. Mâncă pe câmp și ațipea la amiază vreme de un sfert de ceas la umbra scurtă a vre-unui snop.

Îmbărbăta pe toți, se ținea călare după mașini, zorea.

Și după trei săptămâni de muncă crun-tă, văzu câmpul plin de clăi dese.

Atunci începu a fluera de bucurie.

Dar atunci pică în sat și fata lui Os-troveanu care sfârșise învățătura la Bu-curești și Cormană se pomeni uitându-se într-o zi în oglindă. Era părliț, ars de soare pe față și pe mâini, slăbit de nesomn și de alergătură și n'ar fi dorit să dea ochi atunci cu Bucureșteanca lui Ostroveanu care era albă la față ca hârtia și avea mâinile mici și mătăsoase.

El porni imediat treeratul și se umplu de praf și de pleavă. Ii părea însă bine că această muncă năprasnică îl ținea departe de casa lui Ostroveanu spre care își prindea gândurile roind din când în când.

Duminică până în prânz avea plăți de făcut, iar după amiază pornea cu lotca pe Dunăre, se scălda și se întorcea acasă pe înserate.

În acest chip el nu putea da ochi nici o dată cu Lizica.

Dar într-o Duminică pe când trecea Du-nărea, își aruncă ochii spre locuința con-tabilului și văzu pe Lizica fluturându-și batista spre el. Cormană își smulse pălă-ria din cap, făcând cu ea semne de salu-tare.

O turburare adâncă îi zguduise întreaga ființă și un nod i se înfipse în gât, oprin-du-i pentru o clipă râsuflarea.

Dar încet-încet bătaile inimii i se mai domoliră și el începu a lopăta, urmându-și drumul și privind mereu spre acel punct care se îndepărta încet-încet și unde se topea în fierberea luminii strălucitoare o gingașă ființă albă, ușoară ca aburul...

III

Leasa dela privalul lui moș Dinu începu a curge foarte târziu în anul acela spre

marea mulțumire a lui Cormană care scu-turându-și sufletul de grija cea mai mare a câmpului, putea supraveghea acum mai de aproape mersul pescuitului. El își petrecea uneori toată ziua în baltă.

Sta ceasuri întregi la leasă spre a ve-dea ce pește cade, urmărea pescuitul cu prostovoalele pe la garduri și prii gropi, se abătea pe la târlași cu care vorbea des-pre vite, străbătea pe jos cu pușca pe u-măr grindurile uscate pe care începuse a înflori lemnia și rățăcea printre sălcile bătrâne la umbra cărora creșteau mure, dulci, mari și brumate.

Gândul lui pornea uneori ca un porum-biel călător spre locuința contabilului unde-l chemau doi strălucitori ochi negri, dar el îi tăia sborul și-l abătea din drum, nevo-ind a fi înfrânt de ei. Pentru a nu-i ve-dea, el fugea de sat și nu se întorcea a-casă decât pe înserate. De câte-va ori însă a întâlnit pe fata contabilului chiar în vad. Ea se plimba cu mama ei pe malul gârlei și el trebuia să se oprească spre a le da bună seara. Schimba cu ele câteva cuvinte și își căuta apoi de cale. Dar împotriva o-țelitei lui voințe, chipul fetei lui Ostro-veanu îl urmărea apoi zile de-a rândul. Dimineața, când se deșteptă, el intră ful-gerător de repede în sufletul lui, ilumi-nându-l. Seara, când cădea trudit, acelaș chip străbătea prin pereți, se simțea în odaie, se pleca peste capătăiul lui, su-flându-i ușor peste ochi, gonindu-i somnul.

Și multă vreme rămânea cu ochii des-chiși, cu mâinile împreunate pe după cap, muncit de gânduri.

De ce oare îl urmăreau cu atâta învier-șunare acei ochi negri, a căror strălucire el nu o putea birui cu ochii lui? Pentru ce potrivise Dumnezeu așa ca fata care se lipea de sufletul lui, cum se lipește iedera de ulm, să fie tocmai fica acelui contabil hrăpăreț pe care datoria lui de șef îl făcea să-l urmărească de aproape spre a-l prinde ca pe un făcător de rele?

El nu putea pătrunde voința Celui în mâna căruia suntem cu toții, dar o aspră datorie îi porunca să se abată din drumul acelei fete care îi turbura somnul. Și pen-tru aceasta el făcea toate chipurile spre a nu da ochi cu ea, știind că ochii care nu se văd se uită.

Lizica folosea însă toate prilejurile spre a se apropia de el. Ii ținea uneori calea sea-ra când se întorcea din baltă, plimbându-se cu mama ei pe malul gârlei, îi cerea câte-o carte de citit pe care i-o innapoia după câ-tva timp cu câte-o mică floare presată în-

tre foile ei, ca și cum ți uitase acolo, sau venea până la arie spre a vedea cum se trece și potrivit astfel în cât să găsească acolo pe Cormană. Iar după ce leasa începu a curge, Ostroveanu îl rugă într-o zi să ia odată în baltă și pe soția și fata lui spre a vedea și ele leasa pe care nu o văzuseră niciodată.

Și într-o Duminică după amiază Cormană le îndeplini dorința luând cu ele și pe Ostroveanu.

Dăduse poruncă să se sleiască o luntre mare, așeză de-a curmezișul ei un căpătâiu de dulap pe care așternu o pătură curată acoperită cu o pânzătură, pofti pe cele două femei pe această bancă, rândui la opăcini doi gardieni voinici și el trecu la piscul din urmă al luntrei, alături de Ostroveanu, spre a ține cârma din vâslă.

Era o zi senină și apa era lină iar undele ei limpezi.

Berzele se înălțaseră în văzduh spre a-și deprinde puii la sbor îndelungat. În mișcările lor ele păreau uneori în bătaia soarelui de o albeață strălucitoare. Satul dormita sub potopul de lumină care și tremura în depărtare valurile ei.

Trecură dincolo și se lăsară cu luntrea la vale până la gura privăluului. Apoi o luară pe jos până la leasă. Când se apropiară de ea, auziră urletul apei, care se așesăna cu urletul unei cascade.

Leasa curgea bine în ziua aceea. Ingustată de cele două aripi, apa se strecura spumegând printre ostrețele dese, și năvălea cu iuteală spre cutiță unde fură cu ea și peștele venit până aci. Pescarul dela sac abea dovedea cu deșertatul lui.

Cormană lăsase vorbă din ajun să le pregătească un borș pescăresc și un crap la groțap cum se mănâncă la baltă, iar până la vremea mesei, porni la plimbare pe sub sălcii. Dar Lizica dorea să se plimbe cu luntrea și Cormană îi îndeplini dorința, luând și pe mama ei. Ostroveanu îi mulțumi: el dorea să asculte cântelul pământului la umbra unei sălcii și se duse la cherhană să-și facă rost de un așternut și de o pernă.

Lizica era nespus de fericită. Ea îngana o vechi romanță frântuzească învățată la școală și din când în când închiidea ochii de plăcere.

Treceau pe sub sălcii bătrâne caresvârleau pe fața lină a apei o umbră ce părea verzuie, pe sub lungi crengi mlădicioase ce-și înmuiau vârfurile în apă pe lângă malul nisipos plin de câtină în floare. La vederea acestor flori gingașe de o dulce

culoare roz-violetă și care par niște flori din țări streine, Lizica se minună:

— Ah! Ce flori frumoase!

Cormană opri luntrea și trimise un gardian să rupă câteva pentru ea. Fata primi florile, mulțumi tânărului și le admiră multă vreme.

Pluteau de câteva ceasuri pe apă și după socoteala lui Cormană trebuiau să fie aproape de coliba pădurarului Mihai Udrea.

El cârmii luntrea și o 'ntoarse înapoi, zicând:

— Ne prea 'ndepărtăm de cherhană și la deal mergem mai greu decât la vale.

Lopătarii se opintiră la opăcini și luntrea, oprită o clipă în loc de curentul apei, începu a se mișca din ce în ce mai iute.

Și deodată fata contabilului innălbi la față și se lipi speriată de mama ei.

— Da ce-i, Lizico?—O întrebă aceasta.

Ea se uită țintă într'un anumit punct de pe mal și șopti:

— Acolo!... O fată care se uită la mine cu o privire plină de ură.

Cormană se uită și el într'acolo, dar nu văzu nimic. Perdeaua de mlașă era nemişcată. El bănuî însă că după desisul de răchită era fata pădurarului și zise:

— Cine știe cine o fi fost! Zor, băeți, că ne-apucă noaptea!

Apoi, când se îndepărtă cum se cade, opri luntrea în dreptul unei jăpși și trimise gardienii după flori de nufăr. Aceștia aduseră un mănunchiu și împletiră tulpinele lor grele de apă.

Lizica uită curând spaima ce avusese, căci o bucurie mare îi înecase sufletul: Cormană oprise de două ori luntrea spre a trimite să-i se aducă flori.

Câtă deosebire între ursuzul de administrator care fugea de ea până acum și cel de azi! Ea începu a cânta încet un cântec de marinari al cărui refren părea o legănare pe valuri și Cormană începu a ține măsura aplecând ușor luntrea. când într-o parte, când într'alta.

Ajungând la leasă, găsiră mâncarea gata și ospătară în voie bună. Apoi se întoarseră acasă pe înserate. Luna, care se ridicase de-asupra sălcilor, arată pământului aceeași rotundă față aurie pe care i-o arată de când e lumea.

La despărțire, Lizica mulțumi foarte calduros lui Cormană și aceasta-i strânse ușor mâna.

Dar când se văzu acasă, o furtună cumplită se deslănțui în sufletul lui și el începu a se plimba în sus și în jos prin odaie.

Pentru ce se purtase el așa cu acest suflet nevinovat? De ce aruncase cu atâta ușurință sămânța unei nădejdi care nu trebuia să incolțească niciodată în sufletul ei?

Nu era oare aceasta o mișelie din partea lui? Nu era el un ticălos făcător de rele care surăde celui pe care în curând îl va lovi?

Era un nelegiuit, un ticălos, un nemernic de care-i era scârbă.

Îi venea să strige acest lucru în gura mare spre a-l auzi tot satul, spre a-l auzi și ea, pentru ca să se cutremure de sufletul lui păcătos și să fugă de el ca de un monstru.

Sângele părea a fierbe în el și urechile îi vâjâiau. El se duse la fereastră și și lipi fruntea de geamul rece. Atingerea îi făcu bine și el stătu acolo multă vreme, schimbând din timp în timp locul pe care își sprijinea fruntea.

Apoi se desbracă și se culcă. Dar patul îi se părea prea cald și el se frământa mult, fără să poată închide ochii. Abea înspre ziuă ațipi câteva timp.

A doua zi turburarea îi mai trecuse și el se hotărî să sfârșească odată cu contabilul. Pescuitul fiind înbielsugat, el era sigur că Rusnacul învârtea, mai bine ca ori-când poate, meșteșugul prin care sugea venitul proprietății.

Cormană începu deci a sta noaptea la pândă în baltă spre a vedea cine se mișcă în ea.

Plutea ca o umbră pe lângă maluri, lăsând lotca în voia apei, se prindea uneori de câte o creangă de salcie, și asculta vreme îndelungată cu auzul încordat, oprindu-și din timp în timp răsufierea, intra în baltă prin câte o scursoare, se strecură bineșor pe cărările din stufăriș, trecea jăpsile pline de nufăr ale căror flori păreau de ceară, aluneca prin desigurii de papură și cșea în câte-o margine de ezer unde și praponea luntrea, înfigând în fundul apei ghionderul cu care mână lotca prin desigurii.

Acolo sta și asculta.

În fața lui se întindea un luciul de apă, negru ca păcura, pustiu, plin de taină. Lumea vietăților de apă se odihnea ca și cea a ființelor de pe uscat sub privigherea acelorasi stele în care trăiesc alte lumi.

Numai câte-un ciuhurete hohotea din când în când înfiorător și tăcerea se lăsa apoi și mai apăsătoare pe tot cuprinsul.

Și într-o noapte pe când sta la marginea unui ezer, ascuns în păpurii, auzi

deodată un zgomot. El își așază pușca la îndemână și ascultă cu cea mai mare băgare de seamă.

Zgomotul pierea când și când, apoi iar se auzea din ce în ce mai deslușit. Într'un rând nu mai auzi nimic timp de câteva minute și el înțelese că era cineva care se apropia cu foarte mare băgare de seamă și care se oprea din timp în timp spre a asculta.

Și deodată zgomotul se auzi foarte aproape. El se lăsa în genunchi bineșor spre a se uita pe fața apei, dar nu văzu nimic. Se ridică fără să facă nici un zgomot și ascultă. Din întunec se rupse în curând o umbră mișcătoare și el desluși în câteva clipe o luntre și în ea un om.

Cormană trase încet cocoșele și strigă: — Stăi!

Umbră mișcătoare încremeni o clipă. Apoi necunoscutul luntreș puse mâna pe lopeți și lotca lui începu a se îndepărta cu iuteală.

Cormană scoase ghionderul de care praponea lotca, lăsă bineșor cocoșele și se luă după el, lopătând cu putere. Dar lotca tainică se ducea vâjâind și se înneca în întunec. În curând el o pierdă din ochi și numai zgomotul lopeților ei îi arată direcția în spre care se ducea. Dar și acest zgomot descreștea din ce în ce mai mult și de la un timp abea se mai auzea. Ai fi zis că lotca necunoscută era mânăta de o putere năprasnică.

Cormană se opri din lopătat câteva clipe și ascultă.

El nu mai auzi nimic și nu știa încotro s'o apuce.

Lăsă lopețile și trecu în piscul din urmă al lotcii, începând a vâsli. În acest chip se uita în direcția în care mergea.

O tăcere adâncă înnecase tot coprinsul, mărind par'că și mai mult întunecul.

El vâslea înainte pe limpezișul de ape ce părea ca o mare.

Și nu după multă vreme o lumină ca de foc licări în depărtare. El se opri din vâslit și privi într'acolo.

Răsărea luna.

Era mare și însângerată. Ea se ridică încet-încet, tainică, înfiorătoare. Părea un ochiu grozav ce se deschide asupra apelor adormite și o adiere rece străbătu par'că văzduhul.

Cormană se uită atunci înprejurul lui spre a vedea unde se află și zări marginea iezerului în depărtare, abea deslușindu-se în slaba lumină de lună. El măsură adâncimea apei cu vâsla, dar nu-i dete de fund

cu toate că apa trecuse mai bine de-o palmă de crucea vâslei. Simțind pe mână atingerea aspră și rece a brădișului, se înfioră.

Ascultă încă odată și ne mai auzind nimic, începu a vâsli spre a eși din baltă. Luna se ridicase acum și se înseninase la față. Ea întinsese pe oglinda lină a apelor o cărare de aur și trimitea în văzduh o lumină blândă care prefăcea picăturile de apă ce lunecau din leafa vâslei într'un șir de mărgele și punea o ușoară melodie în zgomotul căderii lor.

Cormană se gândea la necunoscutul care se furișă prin fiorul nopții în bălțile Lupoaiței. Cine să fi fost oare acel om? De unde venea el! Ce vroia? Pescar de-al lui Feodor nu era, căci s'ar fi oprit. Atunci cine era? Și ce căuta?

Începu a vâsli cu putere, apoi trecu la lopeți și străbătu luciul de ape al iezelui. Ajungând la marginea lui, căută multă vreme o ieșire și găsi în sfârșit o verigă pe care se strecură până la Dunăre. Dar când ajunse aci, se uită cu băgare de seamă împrejur și văzu că nu cunoaște locurile. Așa mai târziu înțelese că a răzbit tocmai în brațul celălalt al Dunării și că spre a se întoarce acasă, trebuia să se lase la vale până la capătul ostrovului, iar de acolo să apuce pe brațul dinspre sat al Dunărei și să urce pe el până în dreptul lesei dela privalul lui moș Dinu.

El se așeză la vâslă și porni. După câțiva timp ajunse în adevăr la piscul ostrovului pe care îl ocoli. O luă pe celălalt braț al Dunărei, mânănd lotca pe lângă mal, numai din vâslă.

Dar când se apropie de coliba pădurarului pe care îl ocoli. O luă pe celălalt braț vijelios la vale prin puterea apei.

Stelele păleau.

El se uită câțiva timp după ea. I se părea că fuge de lumina zilei ca o arătare de noapte și ceva tainic îi spunea că era aceeași lotcă pe care o zărise cu câteva ceasuri mai înainte pe luciul de ape din baltă.

Dar ce căuta ea la coliba pădurarului? Trebuia ca omul ce o mână să fie o rudă a acestuia. Ce rudă oare?

Cormană își aduse aminte că feciorul lui Simion Gârdașul era nepotul lui Mihai Udrea, pădurarul și o bănuială începu a pălăi în sufletul lui, ca o lumină care se aprinde.

Acest fecior al gârdașului venise de câțeva ori în timpul din urmă, spre a-l întreba dacă mai e vre-o nădejde să se vadă la gardurile din balta Lupoaiței și el i-a tot spus să aștepte. Fiind împiedicat însă

de lucrările câmpului și de viitura apelor, Cormană întârziase cu prinderea celor ce subțiau venitul pescuitului și feciorul gârdașului credea poate că ad-torul Lupoaiței îl poartă cu vorba. Jeluindu-se către fata pădurarului, aceasta i-a spus, de sigur, că a văzut pe Cormană plimbându-se cu fata contabilului și astfel feciorul gârdașului a rămas poate încredințat că din partea administratorului nu mai avea nimic de nădăduit.

Era firesc deci ca feciorul lui Simion să vină din când în când pe la unchiul său spre a afla ce mai e nou prin baltă. Și știind că tot răul lor se trage numai dela Ostroveanu, sufletele celor doi verișori se îngemănau în ură aprinsă în potrivea acestui om.

Cormană ar fi putut jură că necunoscutul din lotca tainică și repede ca vijelia nu era altul decât feciorul lui Simion Gârdașul. Dar ce căuta el prin puterea nopții în bălțile Lupoaiței? Și de ce fugea ca o nălucă la apropierea lui? Acest lucru el nu-l înțelegea.

La câțiva timp după această întâmplare, gardul dela privalul lui moș Dinu se rupse într'o noapte și Rusnacul începu a se bate cu pumnii în cap. Câștigul în care nădăduia se ducea împreună cu apa ce urla și el se vedea gonit din baltă de Cormană, ba dat poate și în judecată. De frica lui nu știa ce să înceapă și oamenii umblau de colo până colo zăpăciți, fără să facă nimic.

Într'un târziu unul din ei îi zise:

— Să dăm de știre d-lui Vasile!

— Da! Da!—răspunse Feodor. Să se repeadă unul mai sprinten.

Cormană veni într'un suflet. Pescarul îi eși înainte cu părul vulvoiu, cu cămașă ruptă, fără pic de sânge în obraz.

— Ce-i asta, gaspadin Feodor?—răcni furios la el ad-torul Lupoaiței.

Rusnacul tremura ca varga și nu putu răspunde nimic. Cormană îl scutură cu putere și-l întrebă:

— Când s'a rupt gardul?

Ermalai vru să spună întâi o minciună, dar când se uită la fața încruntată a lui Cormană, îngheță și răspunse:

— Nu știu!

Apoi își acoperi fața cu mâinile și începu a plânge ca un copil.

În acest timp apa urla, rupea, mânca, prăvălea.

Cormană adună toți pescarii, îi rândui în echipe de schimb, chibzui împreună cu

ei un plan bun de lucru și munca năpraznică începu. Dar apa era grozav de repede și oameni nu aveau spor. O lotcă fu răsturnată și se duse la fund. Apa o lipise de înecători și toate eforturile oamenilor de a o scoate, fură zadarnice. La urmă o fărâmară și îi scoaseră bucățile cu frânghiile.

Cormană era neobosit. El supraveghea, îmbărbăta, da gură, ordona mișcările de efortare a tuturor și când văzu lucrarea pornită pe făgaș bun, trimise un băietandru în sat spre a aduce rachi, pâine și masline.

Oamenii ruși de oboseală, supti de apă, trăgeau câte-un gât de rachi, își prindeau inima cu câte-o mbucătură de pâine și două-trei masline, apoi iar porneau la lucru cu puteri crescute. Unii băteau ostreții alții se cufundau până la temelia gardului cu saci de pământ sau de piatră, alții se tâbârceau pe previne.

Iar pe la toacă, gardul fu la loc, dar mult pește scăpase din baltă.

Atunci Cormană chemă de-o parte pe Feodor Ermalai.

Acesta era mai mult mort de cât viu și o adâncă desnadejde i se citea pe față.

— Ei, gaspadin?—începu Cormană. Așă ții gardul?

Rusnacul ofță din fundul plămânilor și zise:

— Asta gard rupt de om, nu de apă.

— Minti!—îi strigă Cormană.

— Nu mint, d-le Vasilică! Aici a fost mână vrășmașă la mijloc.

— Am să te bag în pușcărie, tâlhărule!

Rusnacul căzu în genuchi:

— D-le Vasilică, nu mă nenoroci că spune tot, tot, tot. Să vedeți Dvs. ce este aici.

— Ce este?

— Aici racilă adâncă este, d-le Vasilică. Numai d. Ostroveanu să-mi tragă păcatele că el m'a nenorocit.

Și Rusnacul începu a destăinui cum a fost pus la cale de contabil să rupă într-o noapte gardul lui Simion Gârdașul, cum acesta a fost apoi gonit din baltă de Ostroveanu pentru ca să rămâie tot pescuitul pe seama lui și cum în înțelegere cu omul dela cherhană lua regulat o parte din dijma proprietății spre a o vinde și a împărți apoi cu contabilul suma ce eșea din vânzarea ei.

— Acum băiatul lui Simion Gârdașul s'a liberat din oaste și ce i-am făcut eu lui acum cinci-sase ani, mi-a făcut și el mie astăzi. Sunt sigur că numai el mi-a rupt gardul!—încheie Rusnacul.

În acest timp Ostroveanu se apropia de ei. Mirat peste măsură de îndrăzneala lui, Cormană puse pe Ermalai să repete destăinuirea ce-i făcuse și în fața contabilului și după ce Rusnacul isprăvi de vorbit, se întoarse către el, întrebându-l:

— Ai auzit?

— Da!—făcu Ostroveanu, care îngălbeni puțin la față.

— Ce ai de răspuns?

Contabilul încercă a surâde, dar buzele fiindu-i uscate, abea se deslipiră, și în loc să suradă, el făcu o strâmbătură urâtă.

— Tot el m'a pus la cale să vă cer astă iarnă scăderea dijei! — zise Rusnacul.

Ostroveanu îi aruncă o privire ucigătoare. Era aceeași privire pe care o aruncase prin oglindă lui Cormană.

Apoi, către acesta:

— D-le ad-tor, Dvs. nu vedeți că asta e un potlogar fără pereche? Nu băgați de seamă că vă'nșiră toate aceste bazaconii spre a scăpa de răspunderea ce cade asupra lui prin ruperea gardului? Ce mă amestecă el pe mine în faptele lui? Știu eu ce învârtea el în baltă cu cherhangiul?

Feodor sări însă ca mușcat de șarpe și zise către Cormană:

— D-le Vasilică, să vină aci cherhangiul și să declare el ce știe. Aici, în fața mea!

— Să vie! — zise și Ostroveanu.

Cormană trimise după el un pescar. Dar acesta se întoarse în curând, cu răspunsul că omul nu era la cherhană.

— Dar unde e?

— Nu știu! — răspunse pescarul. Cică a plecat.

— Cum a plecat? — întrebă Cormană.

— A fugit! — spuse pescarul.

Feodor învineți la față ca un cadavru. Dar Ostroveanu:

— Vedeți, d-le ad-tor?... Vedeți? Chiar martorul pe care îl ceruse el a fugit. De ce a fugit? De ce nu vine aici la judecată dacă se simte curat la suflet, cum am venit eu?

Feodor zise însă:

— D-le Vasilică, să știți de la mine că dacă omul acela a fugit, numai nelegiuitul ăsta i-a făcut vânt.

Și el arătă spre Ostroveanu.

Acesta-i aruncă însă o privire disprețuitoare și rânji ca o fiară. Apoi zise:

— Ba a fugit, fiindcă a furat cu tine tot bunul bălții și a simțit că se strânge funia la șteajăr.

Dar deodată îngălbeni ca un mort:

cherhangiuul venea spre ei. El auzise cu vintele contabilului și apropiindu-se de Cormană își scoase pălăria din cap. Apoi, către Ostroveanu:

— Va să zică pentru asta mă îndemnai mai adineaori să fug?! Pentru astanu m'ai slăbit până nu m'ai văzut plecat? Pentru ca să spui apoi că am furat eu și cu Feodor tot bunul bălții?... Așa merge treaba?... Atunci stai să spun eu cine mănca venitul pescuitului!

Rusnacul răbufni:

— Ha! Ha! Ha!

Cherhangiuul se întoarse către Cormană și vorbi:

— D-le ad-tor, acest om e un tâlhar.

Zicând acestea, el arătă spre contabil. Apoi urmă:

— Eu îl țin de gât și fiindcă a vrut să mă muște ca o viperă înveninată, să vă vă spun eu matrapazlăcurile lui. Barem dacă o fi să mă băgați la puscărie, să mă duc cu el „la brațetă“.

Și lăsându-și pălăria jos, se scotoci prin buzunare, prin sân și scoase mai multe hârtii pe care le arătă lui Cormană. Erau socoteli pe care le făcea din când în când cu Ostroveanu pentru peștele ce furau cu toții din dijma proprietății. Pe alocuri se vedea și scrisul contabilului precum și câte-va semnături de primire de ale acestuia.

— Destul! Sunt luminat acum! — zise Cormană.

Apoi către Ostroveanu:

— Mai spui ceva?

Contabilul era însă galben ca un cadavru și lăsase capul pe piept. Fața lui era descompusă cu desăvârșire și nu se mâna de loc cu aceea pe care o arătase oamenilor până atunci.

A doua zi satul urla. Cele întâmplătoare erau vânturate din gură 'n gură, înflorite, mărite și locuitorii nu mai puteau de bucurie.

Amenințându-i cu procurorul, Cormană lăsă în baltă pe Ermalai și pe cherhangiu pentru câteva zile până va lua măsurile cuvenite.

Ostroveanu se închise în casă de unde nu eși de cât pe înserate spre a se infățișa lui Cormană. Era slab, plâns și nasul i se subțiasse părând și mai coroiat.

— Ce dorești D-ta? — îl întreabă ad-torul.

— Am venit să aud cel din urmă cuvânt al Dvs. Mai pot sta la Lupoica?

— D-ta ce crezi?

Ostroveanu sta cu privirea în jos și nu răspunse nimic.

— Crezi D-ta că mai poți sta la curte lângă mine?

— Nu! — șopti contabilul.

— Atunci!...

— Am înțeles! — oftă Ostroveanu.

Și a treia noapte plecă din Lupoica.

Iar Cormană rătăci multă vreme pe câmp și prin baltă cu o rană ce-i sângera în suflet...

C. Sandu-Aldea

Vârful-cu-Dor

În fiecare noapte, pe Vârful cu Dor s' aude un cântec.

*În munți vânt de vară suspină
Și-aleargă pe 'naltele căi,
Iar luna din bolta senină
Coboară privirea în văi
Scăldând depărtarea 'n lumină.*

*O bură de-argint cade-aiure
Pe ape, în vagi depărtări,
Pe pajiști, pe culmile sure,
Desvălue-ascunse cărări
Din neguri adânci de pădure.*

*Dar magicul vâl se destramă...
Un farmec a tot robitor
Oprește cascada să geamă.
Atunci de pe Vârful-cu-Dor
Se-aude un glas care chiamă.*

*Nu-i sunet de corn ce coboară
Din munte; nici bucium pierdut.
Pădurea de brazi se'nfioară
De cântecul rupt din trecut,
De dorul ce n'a vrut să moară.*

*O lume de basme e trează...
Fantasmele palide trec,
Fac hore la lună, petrec,
Și stelele sus lăcrămează
Când toată Sinaia visează.*

Maria Hinnă

Botezul

Fragment de roman

Isus răspunsese oamenilor fără nici un gând ascuns în vorbele lui. Păstrase limbajul hiperbolic al cărților vechi și mersese cu el pe creștetul simțămintelor lui de egalitate. Lumea însă îl acuza de un echivoc, mai mult, de lucruri la care nu se gândise. Simion Petre se găsea în aceeași situație. Satul întreg se încordase. De-o parte se așteptau cei doi-trei prieteni și încă vre-o doi flăcăi, iar de alta restul sătenilor. De câte ori se întâlneau doi inși din cele două tabere deosebite, se isca totdeauna ceartă. Toți persistau în atitudinea luată, și o creșteau. Isus chiar gândise asupra ei și-i dăduse formula afirmativă a unei convingeri.

Acum se bucură de întâmplarea cu pricina. Mulțumită ei își cristalizase în minte un simțământ nedeslușit până atunci și căpătase prilejul să-l ia asupra-și. Auzise că mai departe, spre râul Iordan, se ridica faima oarecum la fel a unui esenian, numit Ion. Era dar mulțumit că necazul lumii îl întâmpină cu vorbe de ridicare.

Iată pe fiul lui Dumnezeu. Vine trimisul Domnului. Profetul.

Aceste erau cuvintele cu care era întâmpinat. Vestea acestui lucru se dusesse, mărită, și prin împrejurimi. Unii chiar credeau într'această posibilitate. Prietenii lui, de-asemeni, tot susținând în a merge pe drumul început, începură să afirme misiunea profetică a lui Isus. La aceasta contribuiau mai ales vorbele lui dulci, judecățile lui nalte, cu care întâmpină acum totul.

Hărțuiala aceasta zilnică însă sfârșise prin a-i obosi. Hotărîră dar să mai facă prin împrejurimi o plimbare. Cu ei pornise, printre alții, și un tânăr numit Ion. Era un flăcău înflăcărat și mult iubitor. Isus mergea pe drum naintea lor și se gândea. Tovarășii lui începuse să creadă în rolul lui de învățător și-l chemau cu titlul preotesc de Rabonni. Căpătase de altfel multă ușurință și multă îndemânare în tălmăcirea legilor. Sustinuse adeseori lucruri frumoase și găsisese sensuri noi învățăturilor sacre, prin sinagogă.

Pe drum însă schimbă hotărîrea. Isus căpătă noi vești despre Ion care predica pe malul Iordanului, precum și despre minunile lui, și porni drept într'acolo. Apu-cară spre răsărit printr'un pustiu alb și sulfuros. Culoarea nisipului ostenea o-

chii și infiltrația lui în plămâni aprindea respirația. Vegetația dispăruse până și în cele mai primitive urme ale ei. Vulturii se învârtteau cu solemnitate de-asupra călătorilor.

Drumul obositor și lung, în sfârșit, ajunsese la capătul lui.

Sosiră pe marginile Iordanului. Un ciucur de verdeață de trestie de baltă, de smochini, de tamarini și de salcâmi eși dintr'odată din albia cea veche a râului și vesti călătorilor obosiți că ținta drumului lor e ajunsă. De jur împrejurul locului unde Ion predica, se ridicau colibe, corturi; turmele arabilor veniți de prin pustie depărtată pentru a se boteza, ca și ale jidovilor, rătăceau de colo până colo, într'o patriarhală libertate.

Ion pe malul apei predica tocmai. Era de vre-o trei-zeci de ani. Infățișarea lui era a unui leu vizionar. O pădure de păr îi acopera figura și nu lăsa să se vadă decât o curea îngustă din frunte, obrații arși și doi ochi adânci și vii. O zdreanță de păr de cămilă, strânsă pe mijloc, cu o curea, coborâ până la genuchi; lăsa goale însă brațele, gâtul, pieptul și granitul înroșit al picioarelor. Cuvântul lui răsună puternic și convingător între oamenii din popor.

— Sună glas de strigător în pustiu. Gătiți calea Domnului și drepte faceți cărările lui. Văile vor fi umplute și munții răsturnați. Căile strâmbe vor fi drepte, și strâmbe cele drepte.

Toate trupurile vor vedea mântuirea Domnului.

Cuvintele lui, înfricoșătoare, ca și tonul acesta clocotitor ca vuetul cel mare al apelor aducea spaima în inima ascultătorilor.

Aceștia se grăbeau, atunci, să vină să ia botezul. Ion îi întâmpina, și pe aceștia, cu bolovanii cuvintelor lui în mână.

— Pui de viperă, cine v'a învățat să fugiți de urgia viitoare. Faceți mai întâi, roade vrednice de pocăință și pe urmă zi-ceți că aveți drept tată pe Abraham. Dumnezeu poate și din pietrele acestea să facă fii lui Abraham. Secura stă chiar de acum la rădăcina copacilor. Tot pomul care nu face rod bun se taie și în foc se aruncă.

Mulțimea atunci îl întreabă ce să facă.

— Nimic decât ce este hotărît. Cine

are două vestimente să dea celor ce n'au. Să nu asupriți și să nu năpăstuiți.

În acest timp se apropie pentru botez și Isus împreună cu tovarășii lui. Ion urmă:

— Eu botez cu apă. Iată însă că vine cel ce este mai tare decât mine și căruia nu sunt demn să-i desleg nici cureaua încălțămintelor sale. Mâna lui e chiar lopata curățitoare a ariei și puitoarea grâului bun în hambar, iar a celui rău în foc nestins.

Turnă apoi apă și pe capul lui Isus. Eră târziu. Insera. Ion se retrase singur la o parte să se odihnească și să mediteze. Isus se apropie de el. Conversația între ei începu amicală. Siguranța și frumusețea, ca și spiritul vioi al lui Isus, plăcu lui Ion. Se legară între ei o repede prietenie și o conversație mai amănunțită asupra ideilor predicate de esenieni, al căror reprezentant aici era Ion, precum și asupra acestei doctrine. Isus află astfel de la Ion întreita bază a esenianismului. Legământul lui e de a înăbuși orice pasiune sau mișcare de ură. Dragostea lui de semenii lor, de oamenii toți, ținerea cuvântului dat. Se inițiază în doctrinele esoterice. Cea mai înaltă manifestare a lui Dumnezeu e omul. Dumnezeu, e astfel răspândit în mulțimea imperfecției omenești; în ea luptă și se caută pe sine. Doctrina fiului omului.

Apoi gustară ceva. Masa fu frugală de tot. Căzură după aceea pe gânduri. Cerul era cald și înăbușitor ca o mare stagnantă. Aerul era îmbăcsit de viață misterioasă. Globul arzător și greu al soarelui în apus incendiă cerul și pământul. Isus vibră ca o fascie de coarde. Arcușul care cânta pe ele era atmosfera încărcată cu toate patimile lumii. Se ridică brusc și se apropie de Ion. Înclină capul liniștit și își încrucișă brațele a așteptare.

— Bine cuvintează-mă, Ioane.

Omul pustiului pără că tresare sub raza ochilor aceștia pătrunzători și profunzi; binecuvântă, totuși. Isus atunci porni. Hotărârea lui era luată. Se depărță ca o coloană albă în umbră, până când dispără. Merse fără să-și dea socoteala de-alungul unei cărări stâncoase până în vârful unui munte de piatră. Cugeta la greutatea ceasului de față.

Israel gemea sub străngerile Romei.

— Voi călca popoarele în picioare, le voi îmbăta cu vinul puterii mele și le voi rostogoli la pământ. Mulțimea e gata să se ridice la glasul mai slab al lui Ion.

Se lăsă apoi copleșit jos. Gândurile se încurcau. Se temea că poate spada nu va în-

vinge spada. Închise totuși ochii. Lumea din afară dispăru cu desăvârșire. Soarele apăsese de mult. Umbra nu mai venise însă din spre orient; căzuse, grea ca plumbul, de-adreptul din cer. De câteva zile în șir nu mai adiașe nici o undă de vânt. Strângutul oamenilor ca și al fiarelor, sborul paserilor, veselă ca și durerea, blestemele ca și bine-cuvântările ridicate în vremea liniștei acesteia moarte, rămaseră nemișcate și neatînse prin adâncimea atmosferei. Cântecul tulburat pătrundea granitul stâncilor, și vibra strident în toată făptura. Fiecare fir de iarbă simțea astfel chemare de pretutindeni. Nori negri se ridicau în văzduh din toate părțile și făcea și mai înăbușitor aerul. Isus pricepu. Un trăsnet îngrozitor îl smulse din letargie. Se ridică. Vântul începă să bată dintr'odată și, cât ai clipi din ochi aproape, curăță pământul de coaja lui demister turburător și straniu. Se crăpă de ziuă. Isus coborî de pe munte. Dimineața era limpede ca un cristal. Aerul curățit vibra a sărutare, par'că. Soarele, vesel, ardea în văzduhul de purpură roză.

Ceata galileenilor așteptase toată noaptea tovarășul lipsă. Isus se apropie de ei. Era mai palid, mai hotărât ca de obicei, și mai profund. Lucrul acesta nu a trecut neobservat.

— Am primit botezul cel mare. Sufletul meu a fost, astfel, udă cu ploaia de aur a cuvântului adevărat. Ion e un mare și adevărat profet; cuvântul lui a suflat și peste mine adevărul dumnezeesc. Ne-am despărțit foarte târziu. Am pornit atunci ca amețit înainte și, fără să știu cum a-nume, m'am pomenit în vârful muntelui din zare. Acolo am închis ochii. Mi se părea că o putere fără pereche m'a ridicat acolo ca să-mi arate durerile neamului nostru sub piciorul de granit al Romanilor și să mă îndemne să ridic spada împotriva spadei. Se făcea chiar că-mi arată la picioarele mele toate împărățiile pământului, și că puterea și mărirea lui mi-o dă mie. Acestea toate însă trecură atât de repede încât mai mult bănuiesc ființa lor decât am văzut-o. Nu am mai văzut apoi nimic o bucată de vreme. Intuneric pretutindeni. Perdele de dureri omenești atârnavă, ca ciorchinii pe viță, prin văzduhul înăbușitor. Sbuciumări fără leac tremurau cât ține zarea. Aerul părea că tremură sub clocotirea lor. Pământul întreg cuprins, astfel, în ele răsuca brațe rugătoare către un mântuitor în întârziere. M'am ridicat, atunci, fără să vreau în picioare. Un fulger scăpărase lumină vie pe zarea din spre miez-noapte.

Ion răspunse, de și cel mai nou venit și cel mai tânăr, că trebuie să fi fost vre-o ispită. Spiritul lui înflăcărat găsea cea mai frumoasă tălmăcire, aceasta. Isus aprobă. Simion Petre făcù la fel, și chiar adăogă că ispitirea era firească pentru cineva care căpătase botezul profeției.

— Așa e Petre. Ispită mare va fi fost trimisă sufletului meu. Ingerii Domnului însă m'au ferit de ea. Amin.

Luară apoi înapoi drumul Galileei. Mergeau pe cărări bătute de camile și de cătări dealungul unor întreprinse terase așezate

ca treptele unui amfiteatru gigantic, pe lacul Asfaltit. Pe țărmurile apei se ridicau stânci cu coastele netede și rotunde, ca dinții coroanei lui David. Pe cer nu era nici un nor, iar aerul nemișcat părea vapori de plumb. Vieța era condensată ca gheața pe vârful Carmelului. Lumina orbea. Câte un tigrul culcat în depărtare pe labe ridica din când în când capul. Drumul urma astfel neschimbat în realitate; priveliștea singură se schimbă. Nisipul alterna cu vegetația, iar muntele cu șesul, și atât tot.

N. Davidescu

Cântecul iluziei

*Fica nopții înstelate,
Ești din rândul câtor sînt
Pe neant înseilate
Și plutesc neîntrupate
Între ceruri și pămînt.*

*Dintr'o pânză străvezie
De păianjen am să-ți fac
Un aierian hamac,
Plutitoare să te fie
Între ramuri de copac.*

*Somn în leagăn să-ți prelingă
Greierușii câmpenești,
Praful de lună să te ningă,
Mîna mea să nu te atingă
Ca să nu te vestejești.*

*Din nădejdi voi face-o floare,
Tu vei bea nectarul ei:
Aromatica licoare
Cine-o soarbe nu mai moare.
Dar de-o fi, cumva, să bei*

*Nu aromă, ci pieire, —
În nectaru 'nveninat
A picat așa 'n neștire
Stropul meu de fericire
Prea de vreme lăcrimat.*

Nichifor Crainic.

Bunicul

De multă vreme unchiașul, lovit de paralizie, stă, după cum îl așezau de dimineață nepoatele, nemișcat, în fotoliu.

Ce spaimă cumplită se holbase în ochii și pe fața lui, în prima zi de înțepenire! Căzuse ca răsturnat, în ogradă, înțelese că-i fugise — după cum se spune — pământul de sub picioare, și se crezuse sub târnăcopul morții, ridicat asupra-i gata săl trăznească.

Apoi, se sbuciumase oleacă, i se strâmbase fața și pusese buzele-i crețe a plâns, dar îi fusese frică și să plângă, și stătuse neclintit: fără să miște din mâini, fără să dea din cap, să facă semne în vreun fel; și numai ochii, fără să și-i rotească, încet, se pogorau pe chipul fie-si, care era de față și plângea. Se temuse să se frământa cât de puțin, ca nu cumva să rupă ceva din el, din trupu-i vădit amenințat.

Nepoatele, trei la număr, și nepotusău, toți copiii fetei și gazdei lui, țipau în juru-i, filigean de lacrimi se vărsau asupra-i, și moșneagul înțelegea, mai întâi, că e viu, al doilea că e în mare primădie și al treilea că e iubit de cei cărora de multe ori i se păruse că le este povară și strein.

A fost întâi așezat în pat. I s'a adus un medic — și cum nu crezuse el în doctor până atunci! — Iar doctorul după ce l-a cercetat cu de-amănuntul, i-a spus că mâinile îi sunt slobode, bune, că poate mânca bine, că mai are încă multe zile de trăit. Îi părea bine moșului; dar nu credea pe deplin, se îndoia.

Și 'ncet, spaima ce se'nfipsese pe fața lui începui să se șteargă; iar bucuria că trăește, scoasă din tainele ei, și vechea bunătate de uncheaș, se iviră pe chipul moșneagului de numai șaptezeci de ani; se iviră de cum pricepui omul că mâinile sunt în stăpânirea lui, că mișcarea lor nu-l ucide, cum se temuse în primele momente; că poate vorbi, că poate mânca, — semnul cel mai vrednic al sănătății.

Și o nouă viață începu. Iarna, impresionat de perne, era pus, în fotoliul lui, la fereastră. Nu către drum, ca să fie privilegiate trecătorilor, ci spre curte. Vara era adus în grădinița casei, între pomi, la umbră.

Și unchiașul urmărea toate hachițele

vremii, turburările și limpezirile ei, fulguiala ninsorii, țesutul ploii în văzduh, înmugurirea merilor, înflorirea lor trandafirică, creșterea de la un cap de mac până la mărimea pumnului a perelor a gutuilor, a merelor roșii.

Și ochii, ca și dantura moșului, erau buni. Dar... i se cumpără semințe de floarea soarelui, și toată ziua, ca un papagal, bătrânul spărgea în dinți și se uita prin ramuri după vrăbii și florinți.

Intr'o zi, nepoatele deretiau prin casă și scotociră până 'n fund într'o veche ladă brașovenească a bunicului. Pe lângă alte lucruri curioase, ca de pildă o perinută, pentru „tunel“, care servise desigur răposatei bunice, ca să-și înalțe o parte destul de dezvoltată la femeie, după moda de pe vremi, și o malotea verde mîncată de molii, fetele găsiră și trei ziare depe timpul războiului nostru de nea-tărnare, din 1877-78.

Gazetele, două numere din „Telegraful“, unul din „Războiul“, erau întregi și nici măcar îngălbenite. Se păstrează bine, pe când întemeietorii lor, Fundescu și Grigore Granda, poetul, răposaseră și fuseseră uitați.

Nicu, fratele fetelor, băiat ca de douăzeci de ani, încercă să le citească, dar se plictisi de grabă. Fapte pe care el nu le trăise aievea, ca un om al epocii în care se petrecuseră, nu-i făceau inima să bată.

„Astea-s bune pentru bunicul și un gând sugubăț incolți în mintea lui.

Lăsă deocamdată jurnalele și se duse la unchiaș. După ce îl cercetă asupra sănătății, îl întrebă cum stă cu vederea, dacă nu putea să citească. Știa el oare că iar s'a pornit război între Turci și Români?

Și pentru că moșul se încumetă să slovenească și nu aflase nimic despre război, Nicu îi aduse cea mai veche dintre cele trei gazete.

Incepându-și lectura dela primul articol, neînțelegând să sară peste depeși, informații, sau alte bucăți ziaristice, îi trebuia o săptămână bunicului ca să isprăvească de silabisit patru pagini, căci el citea tot.

„Dece sunteți așa de voioși copii, îi dojenea el, pe nepot și pe nepoate, care

chichoteau pe sema lui, când se varsă nemilostiv sânge creștinesc?”

Bunicul oftă și i eră silă de răsfățul și bucuria copilăretului.

După ce sfârșise cel mai vechi număr de ziar, Nicu îl dădu pe cel care urmă, și care eră depe la mijlocul războiului când Românii avuseseră mai multe izbânzi.

„Hoților, își mustră nepoții bătrânul, voi d'aia vă sbeguiți și vă bucurați, pentru că aflaserăți înaintea mea de vitejiile curcanilor!”

În a treia săptămână, bunicul eră cu desăvârșire împăcat cu nepoatele și cu Nicu, pentru că aflase din al treilea ziar, că bătălia s'a încheiat cu victoria deplină a Românilor.

Dar acum moșneagul se nărașise: nu mai putea săși treacă vremea lui îndelungată, de om pironit locului, ca pomii, numai cu sămânța de floarea soarelui. Voiă să cetească, deși se trudea mult, silabisea ca un elev din clasa întâia primară.

Ce să-i dea să cetească? El ar fi voit să știe ce se face după război. Diavolul de Nicu îi dădu iarăși cel mai vechi număr dintre cele trei jurnale găsite în lada brașovenească, cel în care începuseră abia ostilitățile între Români și Turci.

De bună credință, bunicul luă iarăși vechiul ziar.

„Pi! al dracului lucru! se necăji el. Iar a început bătălia! Iar! Tot nu se astâmpără!”

Vreme îndelungată, pentru bietul paralytic nu trecea o lună și războiul, abia încheiat, se începea din nou. Tare îl fierbea și-l amără pacostea neîntreruptei nimiciri de vieți omenești, și nu putea de fel pricepe nepăsarea alor săi.

Ajunsesese să nu se mai bucure la al treilea număr, că s'a terminat războiul și Românii au eșit biruitori. „E! parcă văd că o să înceapă iar!”, da din cap pe când familia petrecea, se umfla de răs.

Pe când filozofă mai cu temei asupra

lucrurilor rele de pe lume, care nu se sfârșesc, decât ca să înceapă iarăși, într'o noapte, moșneagul muri.

Se stinsese pe neașteptate, fără agonie. Nimic din spaima care se tipărea pe chipul lui, atunci când damblagise, nu se vedea acum. Moartea poate că nici lui nu-i vestise, ci parcă dimpotrivă: îi zâmbise un copil sau îi cântase un canar, în clipa răpunerii, a plecării vieții din trupu'i mort pe jumătate.

Fie-sa plângea, plină de amintiri, văzându-și propriul ei sfârșit: așa, leș rece, nesimțitor, și carele avea să fie îngropat, coperit în pământ, ca să putrezească.

Induișate îl plângeau de asemenea nepoatele și Nicu, simțind că-l iubiseră, că fusese o parte din viața lor și, totuși, cu teamă se apropiau de năsalie și nu cutezau să rămână singure numai cu mortul.

Îl acoperiseră cu atâtea flori în sicriu, că numai fața i se vedea. Fie-sa îi pusese sub cap o periniță moale, de puf, ca unui adormit, ca și cum ar fi putut să i se pară tare căpătăiul, celui care nu mai eră om.

— Să-i punem și gazetele pe care le-a tot citit el, sărăcuțul: Alea vechile, din timpul războiului dela 77 își dădu cu părerea cea mai mică dintre fete.

— Da! izbucniră toate într'un hohot de plâns.

Iar Nicu, mușcându-și buzele, ca să nu plângă, cu o umbră de muștrare în cuget.

— Prea mult l-am supărat cu ele!... A fost o bătae de joc... Nu i le puneți!

— Aș! El eră așa de bun, lăcrămă și rostea sora mai mare, așa de draguț, că ne-ar ertă!

Iar Nicu, primind să i se pună bunicului vechile gazete în coșciug, mai avu o idee:

— Bine. Da am să mai pun și vre-o patru cinci jurnale noi, din zilele astea.. ca să nu-l mai păcălim și pe lumea cea laltă!

Și-l podidi plânsul și pe el.

V. Demetrius

Dări de seamă

Al. Cazaban. *De sufletul Nemților.* Edit. Alcalay Ed. II. 1919. — *Doamna dela Crucea Roșie.* Edit. Minerva, 1919.

Nu știu cine a spus că ironia ucide. Avea cu siguranță dreptate. Dacă încă nu ucide, ironia totuși rănește și rănește sângeros. Căci arta ironistului nu e niciodată obiectivă. Ironistul are nevoie de oameni, de modele pe care le desfigurează pentru a le caricaturiza. E marea deosebire între comic și ironic. Comicul nu desfigurează și nu caricaturizează tendențios. El e senin. Reproduce numai natura fără încruntarea răutăcioasă. Ironistul nu are această obiectivitate. El își urește întotdeauna modelul și-l schingiuiește. Il schingiuiește răsând. E însă ceea ce Francezii numesc „le rire jaune”, râsul care străpunge ca un cuțit până în fundul inimii, râsul care biciue și care doare, care face ridicol și nimiceste. E mai puțină artă desigur,—arta cea mare pleacă din iubire și admirație—dar e mai multă valoare socială în el. Căci ironia e în adevăr o armă socială, ceea ce nu e întotdeauna comicul. Și o armă puternică de vreme ce nimic nu-i poate rezista. De sub nefericirea ridicului nu te mai poți scula. Când ai căzut sub el te va apăsa ca un blestem.

Dl. Cazaban e un ironist. Și în volumul închinat Nemților a isbutit să dea uneori pagini de adevărată tîntuire. Nu e comicul limpede, comicul care înseninează. Inapoi răsului acesta nemilos simți sufletul scriitorului agitat de ură. Și simți că râde fiindcă așa a crezut că poate palmui mai bine. Impotriva Nemților aroganți, pedanți și mediocri, începând de la acel Herrerr Profesor dr. Franz Würstmann și până la Herr Meister, prietenul lor de la noi, împotriva propagandei unei culturi, mioape și negative, pe care atăția dintre noi se grăbeau să o primească sau să o invidieze împotriva lor scriitorul își indreaptă ironia. Sunt pagini care, atunci când apăreau, erau o deavărată binefacere pentru cei ce nu-i puteau iubi pe Nemți, și care și acum se pot citi cu aceeași plăcere.

„Doamna de la crucea roșie” e o complexare. E aceeași satiră socială, inspirată însă de războiul pe care l-am purtat. De rândul acesta ironia se indreaptă împotriva alor noștri. Sunt chipuri de ambuscați surprinși în fanfaronada lașității, chipuri din vremea refugiului, când în Moldova se creiaseră cele două clase sociale ale mizeriei, refugiații și gazdele, chipuri de mirosițe dela crucea roșie sau de bieți oameni obișniți de nevoi. Și scriitorul îi zugrăvește cu aceeași fugară creionare care simplifică și adeseori caricaturizează. În fața atâtor deformări morale dl. Cazaban nu rămâne un estet. Ridică biciul. Și cartea aceasta, ca și cea dintâi, e plină de obraji înroșiți de admonestare.

E însă și o superioritate asupra celui alt volum. Tipurile înfățișate aici își pierd de multeori semnificația particulară și restrânsă la cadrul războiului. Vom întâlni astfel o sumă de bucați în care figurile au o valoare de generalitate care le sporește importanța. „Băiatul popii din Tătărași”, „Coadă bouului”, „Tăunul” și încă multe al-

tele, sunt zugrăviri de figuri și situații general omenesti, și de aceea chiar în ele comicul e mai isbutit. Scriitorul a putut fi mai artist.

Sunt însă și câteva bucați care desvăluie nu numai ironia, dar și viziunea tragică a dl. Cazaban. Ironistul își împinge arta până la cealaltă extremitate. Și sufletul tragic ce se ascunde în orice comedie izbucnește atunci, fără nicio reticență. „Nădejdea bătrânei”, „Trei suflete”, „Mih-nirea unui tată”, sau bucata admirabilă de duioșie și simplitate „Florin”, sunt pagini de cea mai tragică psihologie omenască. Și sunt poate și cele mai bune ale volumului.

Iată de ce cartea aceasta are o superioritate asupra celei dintâi. E mai puțină șarje satirică și mai mult adevăr omenesc; mai puțin artificiu de artă și mai multă vibrație sufletească. E într-un cuvânt, literatura scrisă pentru mai multă vreme.

Al. A. B.

V. Demetrius. *Dragoste neîmpărtășită.* Edit. Steinberg, București, 1919.

Un volum de schițe și nuvele, inspirat din straturile cele mai joase ale societății, în care autorul cu toate intențiile sale bune și cu toată mila pentru cei mici, nu poate înlătura impresia de vulgar și acel spirit plat care caracterizează mahalaua bucureșteană.

Dl. Demetrius se adâncește cu familiaritate, în mijlocul tipurilor de declassați ori de mici muncitori, caracterizându-le cu îndemănare fizionomia morală. Tipurile sunt însă prin natura lor atât de șterse, atât de lipsite de interes și atât de cufundate în noroiul vieții, încât nu-ți trezesc decât compătimire și desgustul unei promiscuități oribile. Nici-o scântee de umanitate în fundul acestor conștiințe obscure! Nici un gest care să înalțe și să ilumineze aceste ființe obidite și vulgare! Cine cunoaște tipurile de declassați ale lui Dostoievski, cari sub un vesmânt mizerabil și sub crasa lor sărăcie, radiază de adânci lupte interioare, cine cunoaște acel suflu de umanitarism care străbate toate creațiunile marelui romancier rus, nu poate simți decât o vie desamăgire la citirea cărței Dl. Demetrius.

Autorul în loc să te înalțe te plimbă prin toate subteranele vieții, dezvăluind o lume de nenorociți, care nu reușesc să-ți trezească decât sentimentul grotescului și al scârbei. În unele bucați Dl. Demetrius este influențat de scriitori streini. Bună-oară „o zi prăpăstioasă” aduce cu oare cari pagini din „Scenes de la vie de bohème” de Murger, fiind oarecum o adaptare, banală a eroilor din cunoscutul roman francez, la mediul bucureștean. Sunt gesturi, bine prinse, caracterizări reușite în această carte, care denotă un real talent de prozator la Dl. Demetrius. Ii lipsește autorului o atitudine mai înălțată în fața vieții, și puterea de a-și pune talentul său într-o lume mai plină de interes și mai bogată în conținutul ei sufletească.

Mișcătoare și plină de poezie este bucata „Fluturele” din acest volum, care ne dovedește că Dl. Demetrius se poate emancipa uneori cu succes de fondul unui realism vulgar și lipsit de orice perspective.

A. E.

Cronică.

Arhitectură

Arhitectura românească

Arhitecturii actuale românești îi lipsește cu desăvârșire inspirația. O chinuitoare învârtire în cercul câtorva *forme* puse în circulație de Mincu și — mai ales pentru lucrările în lemn — de Clavel.

S'ar părea că arhitectura română s'a istovit înainte de a se naște. Cauza însă nu stă în lipsa unei baze materiale sau etice ci numai în lipsa completă de studiu. Și din ignoranță n'a eșit nici odată mare lucru. Talentul necultivat, într-o artă care are un orizont așa de larg, nu poate da nimic, orcât de mare s'ar fi născut.

Dacă facem bilanțul intelectual al literaturii arhitecturale române vedem că se rezumă la revista „Analele Arhitecturii” o revistă admirabilă, dar care n'a durat decât patru ani, câteva numere de revistă scoase de „Societatea Arhitecților Români” și câteva broșuri mai mult cu caracter arheologic. De pe urma unei atât de sărace activități negreșit că nu putea eși acea variată producțiune artistică, consecința logică a punctelor de vedere multiple din care se privesc problemele prezente sau rămășițele trecutului.

Dacă am avea spre exemplu, studiate din punct de vedere istoric, din punct de vedere estetic, din punct de vedere al înrudirilor de stil și în fine din punct de vedere constructiv, momentele trecutului, altfel le-am folosi pentru lucrările noi decât acumă când le percepem doar cu ochii de pe clișeele unui fotograf oarecare. Cercetări din aceleași puncte de vedere se pot face și asupra lucrărilor actuale, dând naștere la discuțiuni și controverse care nu pot decât să varieze producțiunea artistică.

Dacă ne uităm la lucrarea arhitectonică ru-sească, pe care trebuie s'o cercetăm mai departe de oare ce se sprijină pe un material istoric înrudit cu al nostru, vedem că la ei renașterea arhitecturii a fost precedată de o foarte mare activitate intelectuală. Revista *săptămânală* „Zodi” (arhitectul) bogat ilustrată împreună cu suplimentul său „Săptămâna Constructorului” apare neîntrerupt de la 1871 (Nu știu dacă de la revoluție încoace mai apare) plină cu cele mai variate studii de tehnică și artă. În afară de revistă arhitecții ruși au scos cărți de valoare în toate domeniile așa că arhitectura se putea studia perfect de bine în limba rusă. Numărul publicațiilor de specialitate era așa de mare în cât librăria revistei de mai sus publica anual un catalog al cărților ce le avea spre vânzare.

Rezultatul acestei activități intelectuale plină de seriozitate a fost că arhitecții au căpătat un așa de mare prestigiu ca corp în cât statul își scoate lucrările de arhitectură la concurs prin Societatea Generală a Arhitecților din Petrograd la care fac apel foarte des și particularii, iar producțiunea artistică este plină de variație chiar când se dă un subiect legat de anume forme, cum ar fi, spre exemplu, o biserică.

Materialul este așa de sistematic adunat și stu-

diat în cât pe baza lui se pot face lucrări de pură inspirație.

Așa Suslov, cunoscut pentru studiile sale arheologice a editat un volum de „Compoziții” pe baza monumentelor de arhitectură populară. Nivelul artistic este așa de ridicat în concepție și mijloace de execuție în cât Kosiakov ale cărui schițe le admirăm în „Studio” nu-i ceva excepțional în Rusia: Un inginer civil și nu un arhitect artist, adică un arhitect eșit din Academie....

Când ne vom schimba și noi metoda, mai bine zis când vom părăsi metoda, de a nu avea nici o metodă, când vom avea înapoia noastră un mare efort intelectual, atunci inspirația va veni căci inspirația nu ese din desordine morală și fizică ci din foarte multă muncă ordonată și metodică.

Inspirația arhitectonică nu este decât *ordonarea estetică*, a unui material oarecare. De acel material depinde totul. Acel material trebuie adunat disecat, studiat, privit prin toate prismele și atunci ne vom minuna singuri câte lucruri vor eși din el. Apoi asupra „Școalei de Arhitectură” trebuie îndreptată toată atențiunea. Este o mare nenorocire a deprinde pe elev cu ideea că arhitectura este simplă formă că se poate percepe numai cu simțurile, că totul stă în a închide ochiul drept sau stâng cu mai mult sau mai puțin ifos.

Arhitectura nu este o artă de surdo-muți.

În arhitectură fie care lucru se poate și trebuie să fie explicat căci de la concepția generală și până la cel mai mic amănunt, totul are o rațiune logică care se percepe și se stabilește cu mintea. În fiecare idee, în fiecare amănunt decorativ este un *pentruce* și acel *pentruce* trebuie explicat elevului. Deci baza învățământului arhitectural este *arhitectura vorbită* pe care trebuie să fie stăpân profesorul.

Și totuși sunt profesori care au găsit, printr-o logică foarte curioasă, secretul pedagogic de a pune pe elev „să caute el însuși”. Ce să caute, cum să caute unde să caute, nu importă. Să caute! Ce comodă pedagogie! Două vorbe: mai caută, mai caută.

Dar elevul, tot căutând în cămăruța îngustă și fără ferestre în care închide o asemenea metodă, rătăcește în pictură, în acuarelă, în desemn, și crede bietul om că face arhitectură.

Oare nu se găsește nimeni să dea ceea ce trebuie acestei școli: o bază de studii, o bază de pură intelectualitate? Căci elevul trebuie convins că înainte de a pune pe hârtie prima linie, este nevoie de o elaborare intelectuală foarte amănunțită. Concepția planului în raport cu programul, concepția practică a fațadei în raport cu planul, concepția stilistică în raport cu subiectul, concepția estetică în raport cu impresia voită sunt lucruri a căror înțelegere premerge desemnului și pentru care trebuie o serioasă pregătire intelectuală.

Școala trebuie să scoată oameni de concepție, oameni cu vederi largi, cu mintea vecinic trează și atenți la toate curentele spre a putea aduce partea lor de contribuție la progresul general.

În țările în care există o conștiință socială, arhitecții n'au așteptat niciodată un imbold din afară. Din propria inițiativă au pus de acord meseria lor cu nevoile societății și au prevenit sau

stărpit multe rele: S'au ocupat cu aranjarea practică, igienică și estetică a orașelor, au provocat și rezolvat problema locuințelor eftine, s'au interesat de igiena socială în general, au studiat monumentele vechi, au strâns în monografii admirabile arhitectura țărănească folosind-o în arhitectura noilor colonizări agricole, au lucrat în fine complex, cum face oricine care posedă metoda de a crea artă sau știință și cum nu face cel ce lucrează în meseria sa prin imitație, cum este cazul nostru.

Când vom lucra și noi în felul acesta, când vom poseda metoda de lucru și voința de a lucra atunci se va putea vorbi de o renaștere a arhitecturii românești, variată și viguroasă, pentru că va fi bazată pe cercetarea directă a izvoarelor și a nevoilor ce este chemată să le satisfacă.

Sp. Cegăneanu

Actualități

Emanciparea politică a femeii¹⁾

Mișcările democratice de astăzi aduc mai mult ca oricând în discuție și chestiunea emancipării politice a femeilor, care de la revoluțiunea franceză încoace, încetând de a fi privită ca o problemă demnă de atențiunea bărbaților de stat, a fost lăsată mai mult în cercul speculațiilor teoretice. Astăzi guvernele diferitelor state sunt gata să acorde anumite drepturi politice femeilor, făcând astfel primul pas către viitoarea lor emancipare.

Deci problema feminismului intră în lumea realităților, încetând de a fi numai un simplu subiect de studiu și discuție.

Considerăm aceasta ca o izbândă a spiritului de progres și dreptate!

Origina mișcării feministe de azi trebuie căutată în teoriile raionaliștilor francezi din veacul al 18-lea. Aceștia, pornind de la drepturile naturale ale omului nu se sfîșiră de a proclama egalitatea sexelor în fața legii, admitând pentru femei ca și pentru bărbați exercițiul drepturilor cetățenești și civile.

Condorcet este acela care formulează și susține cu mai multă autoritate și cu mai mult relief chestiunea emancipării femeii. El spune: Oare nu în calitate de ființi sensibile, apte pentru judecată și cu idei morale își câștigă bărbații drepturile lor? Femeile trebuiesc să le câștige tot pentru aceleași motive. Nici un individ de speță omenească nu are drepturi numai pentru el, ci toți le au în comun.

Acela care votează contra drepturilor unui alt individ, indiferent de religiunea, culoarea, și sexul său își reneagă însăși propriile sale drepturi.

Ce departe suntem de concepția barbară a teologiei medievale care și reprezenta infernul, podul cu limbi de femei și care și unul din consiliile sale (de la Macon) se întreabă, dacă femeia are într'adevăr un suflet și dacă poate fi taxată între ființele cu judecată! Ce departe suntem de ideile lui Tertulian care spunea: „Femeie tu ești poarta iadului! Tu ai atins cea dintâi fructul oprit și ai călcat legea lui Dumnezeu! Tu ar trebui să te porți în zdrențe, înfățișând prăvirilor, ochii tăi plini de pocăință și de la-

crămi, pentru ca să faci să se uite că tu ești pierzania neamului omenească! „Revoluțiunea franceză admitea în principiu toate revendicările feminine și era gata să primească pe femei chiar în adunarea statelor generale, de oarece bravura și entuziasmul femeilor revoluționare cari mureau cu zămbetul pe buze la eșafod ori pe baricade, trezise admirațiunea tuturor. „Acelea cari au dreptul să moară pe baricade, au dreptul să se bucure și de libertățile noastre“ spuneau bărbații revoluțiunii. Cu toate acestea, în practică, problema prezintă dificultăți, dată fiind lipsa totală de pregătire a femeilor pentru treburile vieții publice. Chestiunea revendicărilor fu amânată, deci, pe mai târziu. A trebuit mai bine de un secol de nedreptate și sclavie, impuse femeilor, pentru ca abea în zilele noastre, idealul lor de libertate să devie în parte realizabil. Sunt însă și azi multe spirite cari înclină către teorii contrare și duc o crâncenă propagandă împotriva oricărei schimbări. Aceste divergențe de opinii, pornesc dintr'o concepție greșită a naturii femeii, care susținută de egoismul și vanitatea bărbaților continuă să trăiască și azi.

Cea mai mare parte dintre bărbați au prețuit și au cultivat în femeie mai mult acele calități cari decurg din frumusețea și grația sa naturală, ignorând sau deprecind în mod interesat restul. Ei n'au prețuit și mai totdeauna n'au căutat să descopere în femeie valoarea judecăților, ci numai gingășia spiritului său, socotind că pe buzele unei femei frumoase, lucrurile cele mai năve, pot căpăta farmec și interes. În loc să-i ceară caracter și logică, au căutat să dezvoltă în ea, acel farmec de lascivitate, care face din femeie o personificare a slăbiciunii omenești. Atâta timp cât tirania bărbatului nu se manifesta în formele rafinate ale culturai, femeia era atât de energică ca și ei, ba poate mai tenace.

Dovadă avem societatea țărănească sau mica burghezie, în care femeia este și azi de cele mai multe ori stălpul casei și dă dovadă de mai multă tenacitate, curaj și chiar pricepere în lupta vieții. În idealitatea lui sentimentală bărbatul a reușit să facă din femeie un simbol viu de inspirațiuni estetice, care puse'n slujba iubirei, formau un element de compensație la chinurile și străduințele pozitive ale vieții. Pe de altă parte, bărbații lăsând pe femeie în umbra iatacurilor, făcând din ea un fel de zeiță a gospodăriei casnice și-i dăruind ca un patrimoniu sacru, maternitatea. Izvor de poezie erotică, și de tuloșie maternă, femeia a fost rezervată de către bărbați pentru aceste culturi de devoțiune ale iubirei. Și cu toate acestea, caracterul femeii și spiritul ei născocitor, fac parte integrantă din istoria civilizațiunii omenești. Rolul ei nu s'a mărginit totdeauna numai la sacrele îndatoriri ale căsnicie!

Cine nu cunoaște rolul pe care l-au jucat saloanele literare din Franța încă de la sfârșitul secolului al 17-lea și influența hotărâtoare a mediului femeiesc asupra naturilor celor mai superioare?

În Franța și mai târziu în Germania, femeile au știut să crezeze un mediu prielnic pentru dezvoltarea științelor și artelor fasonând în același timp caracterele, indulcind moravurile, și desăvârșind agerimea minților prin cei mai iscusit spirit de conversație.

Viața de societate care a însemnat un progres uriaș în mersul evoluțiunii omenești, prin propagarea culturai, este un produs al spiritului femeiesc! Inzestrată cu o prodigioasă

¹⁾ Chestiunea fiind discutată în Marele Sfat Național din Ardeal credem că merită să fie tratată și în revista noastră. Red.

putere de intuițiune, intelectuală, în chipul cel mai natural de pe lume, femeia a știut să presimțită și să descopere adevăruri pe cari inteligența mai abstractă a bărbaților nu le-a putut elabora și desăvârși decât după nenumărate calcule.

Darul acesta de derivațiune științifică al femeilor, și talentul lor de a scărmoni adevăruri, au avut uneori o influență hotărâtoare pentru statornicirea marilor sisteme de idei.

Atâtea spirite anonime femeiești, au contribuit indirect la opera de adevăr a civilizației și cu toate acestea gloria le revine numai bărbaților! Dar cu toate acestea, câte nume mari femeiești, câte glorii științifice și artistice, nu dovedesc cu prisosință, nu numai capacitatea inspiratoare ori intuitivă a femeilor și chiar forța creatoare pusă 'n opere de adâncă sinteză și pătrundere!

Dacă n'ar fi decât să citez la întâmplare numele D-nei de Stahl și Curje! În artă, gustul și spiritul de emulațiune al femeii a jucat un mare rol! Sunt delicatețe de sentiment și nuanțe pe cari un bărbat ar fi incapabil să le priceapă fără de ajutorul sufletului subtil de femeie. Trecând din domeniul artelor și al cugetării, în lumea acțivității propriu zise, ori și cine trebuie să recunoască influența enormă pe care femeia a exercitat-o, fie direct prin puterea suveranității, fie numai prin ajutorul intrigilor diplomatice. Geniul diplomatic al femeii și abilitățile sale de intrigă sunt cunoscute, de oarece se manifestă până la ultima expresie a desăvârșirii în domeniul luptelor sentimentale. Cine nu ghicește la fiecare pas al vieții noastre politice, rolul conspirațiilor de culise și puterea prodigioasă a oculte femeiești? Acum când ideea de incapacitate a femeii nu mai poate fi susținută decât doar de naivi și interesați, acum când orizonturi largi de democratism se deschid tuturor, indiferent de orice calitate sufletească, putem refuza oare dreptul sfânt al libertăților politice și civile, tovarășelor noastre de muncă și ideal, cari în momentele cele mai critice ale războiului, nu au lipsit de la datorie, dând minunate exemple de bravură și devotament?

Cu timpul, exercițiul drepturilor cetățenești al femeilor ar aduce o îndulcire a moravurilor noastre politice, atât de decăzute, căci femeile de departe de a se coborî până la noi, ar avea poate marea artă, care este un secret al distincțiunii femeiești, de a ne ridica până la ele.

A. E.

Literatură.

Contribuții streine la cultura românească

Poporul nostru a avut norocul să fie apreciat totdeauna în felurile cele mai ciudate din partea streinilor, pentru că situația noastră, de care credeau că vor fi nevoiți cândva să fie samă eră o punte primejdioasă, în orice caz îngrijorătoare, pentru primirea expansiunii intereselor economice, culturale sau politice ale lor.

De aceea de la cercetarea începuturilor noastre cultural-politice, părerile învățaților streini asupra poporului românesc variază, potrivit barometruului acelor interese.

Și bietul neam românesc a fost un fel de jucărie în decursul unei bune bucăți de timp, pentru bunele sau relele toane ale cutărui savant strein, care găsisse cu cale să sacrifice din inte-

resantul său timp întrebuițat în cadrul specialității sale și vreunui studiu radical asupra unor probleme ale trecutului de viață și perspective-lor de viitor ale neamului nostru.

Orice s'ar zice, această nenorocită stare, ce mai ales de acum încolo e o problemă vitală pentru noi, a fost un *fapt*, care și-a întins predominarea până acum câteva zeci de ani. Atunci, când felul acesta de a fi cunoscuți streinilor amenința să ne fie fatal, au simțit Românii trebuința să reacționeze puternic și au venit mai mulți învățați în domeniul istoriei, criticii literare, filologiei etc., de au restabilit lucrurile, readucându-le la vechile proporții adevărate, încercând să alunge atât exagerările periculoase ale unui naționalism naiv, rău înțeles, cât și cele ale streinilor de rea credință. Și streinătatea a început să se intereseze de noi într'alt fel!

Totuși, nici astăzi, încercările noastre culturale nu-s lipsite de monstruoase aprecieri în toată puterea cuvântului. Ba, uneori, de niște aprecieri, în dosul cărora se deslănțuiesc cele mai deșănțate patimi personale ale cutărui *invățat* German, sgduit cam aspru nu știu de care „*invățat*” român, — pentru că, vezi lucrul se întâmplă — nu știu cum românul l'a prins pe cellalt cu „ocaua mică”, cum s'ar zice! Și pentru acestea noi sînguri, Românii, suntem de vină. Pe când Bulgarii de pîdă se silesc să traducă și să publice în limbi streine cărți informative cu caracter general, prin care se fac cunoscut apusului noi Românii avem puține lucrări și multe destinate specialiștilor numai. În afară de lucrările din englezește, nemțește și italienește scrise de dl. Iorga¹⁾ găsim tot de d-sa scurtele informații precise din *La Grande Encyclopédie*, care pot fi cunoscute de toți. Incolo lucrări de specialitate ale d-lor A. D. *Menopol*, *Ovid Densusianu* și *Pomp. Eliade*; și unele informații filologice și istorice *arheologice*, ș. a.

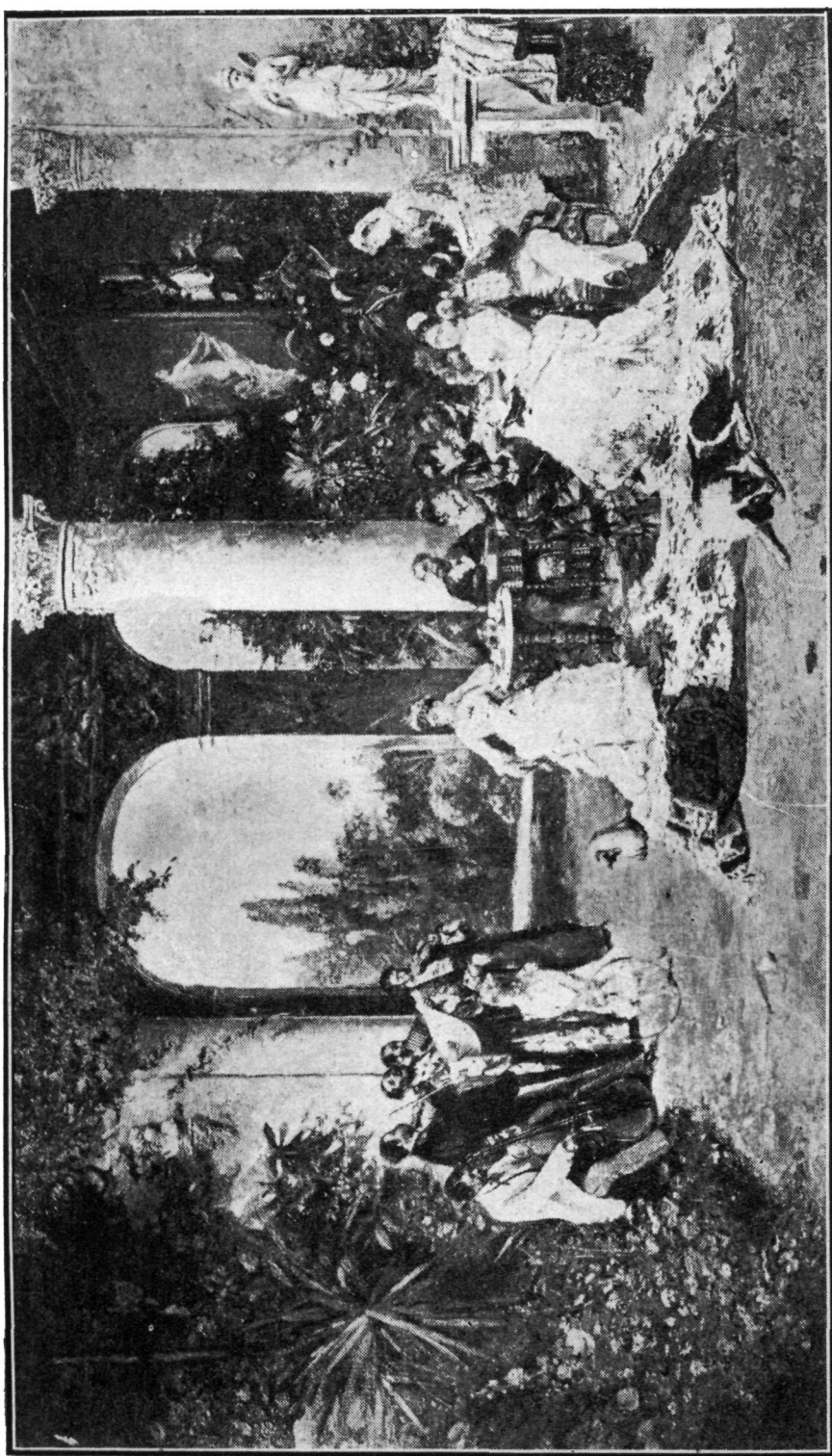
Nu găsim însă o scriere generală cu caracter strict informativ, despre toate ramurile culturale, care să arate streinătății străduințele culturale românești așa cum s'au făcut și câte sunt până acum. Ea este necesară pentru înlăturarea întunecului ce ne înconjoară în fața streinătății. Rezultatele le vedem acum chiar. E nevoie de o propagandă făcută de oamenii noștri de știință în stare să scrie în franțuzește ori nemțește istoria literaturii, a limbii, obiceiurilor, așezămintelor noastre culturale, a tendințelor și intereselor noastre naționale, etc!

Iar când găsim uneori astfel de opere, cum e bunăoară „*Geschichte der rumänischen Literatur*” a d-lui *Alexici*, ele cuprind informații nejuste și necomplete și deci își gresesc ținta. — Lăsăm deoparte felul în care noi „informăm” streinătatea de politica noastră, căci „el se cunoaște de toată lumea²⁾”.

Interesul și dorința streinilor de a ne cunoaște s'a făcut să se ocupe ei de noi. Și, poate cum era și firesc unor streini, într'o măsură anumită, ne-au cunoscut cam prost și ne-au înfățișat într'o lumină nu tocmai clară în fața culturii europene! Alteori când streini ce au stat pe la noi au avut interesul să ne *zugrăvească* altor țări, ei au fost primiți cu brațele deschise și ne au zugrăvit cum

1) În urmă (1916—1918) multe lucrări apărute în țară.

2) Articolul acesta a fost scris în preajma mobilizării din 1916, când nu am putut publica. El rămâne totuși de actualitate prin cuprinsul lui și prin învățămintele ce trebuie să le scoatem pentru politica noastră culturală viitoare (Nota aut.)

Th. Aman : SERBARE LA CONAC

nu se putea mai bine! De aceea, în cele ce urmează vom da douăilde tipice despre aceste străduinți streine, pentru a dovedi că nici Germanii nici alții nu ne-au cunoscut mai bine, mai ales că, în această privință d. dr. G. Pascu, privat docent la Universitatea din Iași publică în *Münchener Allgemeine Zeitung* un articol intitulat: „Die deutsche Wissenschaft und die Rumänen”¹. D. Pascu este un cercetător cunoscut în domeniul filologiei și apreciat destul. D-sa susține că Germanii ne-au cunoscut mai bine pe noi și că toate simpatiile Francezilor sunt îndreptate aiurea, chiar în Ungaria! Credem, fără nici o intenție polemică, să putem arăta că nici un popor strein nu ne-a cunoscut prea bine și mai bine ca altul nici chiar în domeniul istoriei limbii și literaturii.

Astfel în *măreața* enciclopedie germană „Die Kultur der Gegenwart” de o valoare imensă în unele ramuri, dar care în altele conține enorme greșeli, noi nu suntem cercetați așa cum se cuvine, ba chiar găsim unele intenții ostile, în chip vădit poporului nostru.

De aceea mă mir când tocmai e vorba de „deutsche Wissenschaft” față de noi, că d. dr. G. Pascu poate generaliza în privința acelei lucrări, spunând despre partea filologică a ei („Die romanische Literaturen und Sprachen”) următoarele:

„Kultur der Gegenwart, in der die grössten deutschen Gelehrten die letzten Resultate (I. nb.) aller Wissenschaften kurz zusammenfassen, steht einzig in Europa da!”²

Acum să vedem dacă cele ce se găsesc despre noi în „K. d. G.” — kurz zusammen gefasst, — înseamnă ultimele rezultate ale tuturor științelor și dacă prin urmare, Germanii ne-au cunoscut așa de bine!

I. Iată ce scrie despre noi d. dr. Heinrich Morf, unul din acei „deutschen Gelehrten”.

„Semnul istoriei sale (a României) este dominația streină și anume o dominație streină cu caracter oriental.” După ce scrie cum am fost sub dominația turcească ajunge la dominația fanariotă. „Bolerul învăță limba acestui administrator grec al țării, pe care pentru motivul acela nu-l ura mai puțin (aici e drept N. R.) „Românească era limba țărănilor serbiți” (rumänisch war die Sprache der geknechten Bauern” I. cit. p. 290). „Și regatul României nu cuprinde nici azi la un loc decât 2/3 dintre toți grădarii românești”. (p. 291: adică cum?... „Cultura românească e, după toate acestea, esențialmente orientală. Ea apare ca o refracție a culturii slave, cu o ștampilă puternică grecească.” (I. cit. p. 291).

Ne vom întreba cum rămâne cu înrăuirile franceze, germane chiar!... Dar să continuăm:

Vorbind la poezia poporană despre Colinde scrie că ele sunt „von Geistlichen verfasst, nun im Munde gebensammender Kinder umgehen!” Iar lirica luminează cântecele de lume, (*Weltlyrik*) amintește cu frumusețile ei pe Slavi și Greci. A-deseori este în ea chiar ceva prea slavonesc îmbrăcat în haina graiului românesc, ca în așa de numeroasele balade mărețe și romanele lăutarilor. Nu ni se dă însă nici un exemplu! Jocul (horă) și doina poartă ștampila culturii comune tuturor din peninsula balcanică (*vag!* pag. 291).

Despre literatura poporană dialectală: „In insulele de vorbire ale Aromânilor (Macedonia) ale Meglenilor și în Istria, cântecul poporan e

aproape să amuțească sau chiar a amuțit. „Intr’alt loc vorbește de isprăvile lui Păcală al nostru un fel de *Till Enlenspiegel*. Noroc că n’a cunoscut povestea lui *Till Buhoglind*! că-l scotea și pe Păcală neamț-sadea! Ori la cunoscut și l-a lăsat pe Păcală să fie orientat!...

Interesant însă e că la pag. 431 scrie: „Cel mai tradus poet al streinătății este Heinrich Heine care „este cântat în România” etc! Nimic despre confesia celor care-l vor fi cântând pe Heine!...

Mai încolo vorbește de înrăuiria culturii franceze și scrie cu o vădită rea intenție: „Ceea ce în Paris câștigă un succes zilnic găsește în București repede cetitori și traducători, (ai naibi orientali și Români: n’aud). Lucrul acesta se întinde ca un vernis strălucitor deasupra adâncii lipse de cultură a țării”. Intr’alt loc scrie că „zilele trăite” ale lui Nicu Gane sunt un tablou al evoluției literare și istorice în România! (traduce „Zile trăite” cu *Vergangenen Tage!*) Lăsăm la o parte faptul că putea găsi altceva de relevant la Nicu Gane și constatăm că d. dr. Morf își închipuie că Gane va fi fost vre-un istoriograf, cronicar sau altceva... „der Burgmeister Gane” din Iași cum îi spune dânsul!

Judecă „cu toptanul” pe scriitori, fără nici o deosebire. Alături de Caragiale îl pune pe d. Bassarabescu, care, zice d-sa, are aceeași „păcânde Realistik”, în schițele sale! E o mică deosebire, negreșit!

Amintește însă de „Convorbiri literare” și de „Semănătorul”, care e condus de energicul și învățatul Iorga. Dar numai atât! Vorbind de poezia pesimistă a lui M. Eminescu, îl arată pe acesta ca un strășnic ateu zicând că faptul se datorește influenței dispoziției sufletești a lui Vigny!... Eminescu ar fi având și versul fin al lui Vigny! Vedeți? Nu e vorba într-unu nimic de înrăuiria germană (*Goethe, Schiller, Lenau*) asupra formei estetice a lui Eminescu, nu mai vorbim de cultura acestuia!

Vlahuță își îndreaptă plânsul săracilor către cerințele socialiste!³) Dispozițiile puternice care apar sunt pentru literatura actuală a României tot atât de caracteristice ca și lipsa inspirației religioase! E nostim însă că la pag. 434 îl trece pe d. Gherea printre poezi, cu Vlahuță, Coșbuc, după ce îl socotise la critici, pag. 431!

Și acum, în urma acestor mostre întreb:

În ce constă oare strașnica valoare a lucrării acesteia și dacă se poate, — cum m’aș convinge? — că aceste nenorocite constatări sunt „ultimele rezultate ale științei!” Bine ne-au mai cunoscut Germanii! Judece oricine!

D. Pascu învinuiește pe filologul francez Mario Roques că face asupra cărților românești dări de seamă așa de scurte că-ți vine a crede că nici n’a citit cărțile despre care scrie. D. Pascu dă un exemplu vroid s’arate cu el cum ne cunosc Francezii! Priviți însă cum ne cunosc Germanii, nu într-o recenzie, ci într-o strălucită enciclopedie, dar tot „kurzgefasst”, ca și dl. Mario Roques. Dar să mai dăm un exemplu de știință germană, perfect asemănătoare în procedeu cel învinuiește d. Pascu, arătând cum dl. Gustav Weigand, ce primește și dânsul o subvenție frumușică, după cum însuși d. Pascu scrie: e lipsit

1) München-Allgem. Zeitung. N-rele 17—20 din 1916. În următorul articol apar și în „Viața românească” dela Iași, numerele 4 și 5 din 1916.

2) Kultur der Gegenwart, seacă de Paul Hinneberg I-er Teil. Abt. XI, 1.

3) Dl. Pascu, în München Allg. Zeitung. No. 20, . 246,

1) De altfel și ia noi d. Vlahuță a fost apreciat numai pe această latură de critici consacrați. Vam vedea altă dată!

de obiectivitatea indispensabilă unui om de știință¹⁾.

Ca să arătăm ce spune d. Gust. Weigand asupra unei lucrări chiar a d-lui Pascu, «Din sufixele românești»:

D. Pascu se ocupă de sufixele—*eu*,—*ete*,—*ot*, cu cunoscuta lui metodă neștiințifică, (scrie Weigand) la care e de constatat numai o harnică adunare de material. El are îndrăzneala (adică; el—d. Pascu) să numească solida lucrare a lui Th. Capidan, „Die nominalen Suffixe im Aromunischen“, care întrece tot ce a scris d. Pascu până acum (!) ca o lucrare cu totul neserioasă²⁾ (rom. în textul german). Vedeți? Vreți ceva mai „kurz zusammengefasst“? Și, cu toate acestea, cineva socotește scrierile lui Weigand aici ca un „letzte Resultat“ al științei germane??

Au făcut greșeli și filologii francezi. Evident și firesc pentru cine nu cunoaște limba românească. Dar cine va tăgădui valoarea măreață pentru noi a operei lui Emile Picot, fostul profesor la șc. de limbi orientale, mort de curând? Așa ca un exemplu numai! Dar dacă e vorba de greșeli au făcut Germanii și mai sdravene! E destul să amintesc pe lângă altele cazul celuiuiș Weigand, care ajunge undeva cam la concluzia filologică următoare: *patlogică vândută—patlogică roșie!*³⁾ Cine nu cunoaște apoi valoarea textelor dialectale ale lui Weigand, texte „culese în fuga calului“ cum recunoaște el însuși? Specialiștii sunt apoi convinși de nenumăratele greșeli ale lui Meyer Lübke și alți filologi și „deutsche Gelehrte“, arătate de cu atât umor polemic și așa de strălucit de prof. Al. Philippide.

Totuși un lucru se poate constata, anume: Germanii au avut un interes mai mare pentru cunoașterea limbii noastre în studiile lor de filologie romanică, pentru că tocmai limba noastră le dădea un câmp de studii necercetat prea mult, în tot cazul necunoscut cum se cade în occident. O dovadă frapantă de interesul și cunoașterea științii Germane despre noi ne dă d. Philippide. Citez din Specialistul Român la Lipsca, (la cap. IV):

... d. Weigand când și-a pus în cap să se facă profesor universitar, a avut prudența să-și aleagă acea specialitate, care este mai puțin cunoscută în lumea apusună, anume filologia românească. Se găsește este drept, câțiva romaniști în Germania și în Austria, cari, nu numai că cunosc limba română, dar sânt relativ binișor orientați în privința tuturor chestiunilor privitoare la filologia română... etc. „Insa această ocupație cu filologia română, este la dânsii numai o aneadă, pentru că grosul activității lor se desfășoară pe alte terenuri ale romanisticii, mai ales pe acel al limbii și literaturii franceze“. Am putea spune același lucru cu excepția onorabilă a lui Emile Picot, și poate și a altora mai necunoscuți, despre Francezi. Acesta e adevărul, fără exagerare și resentimente pentru nici una din părți.

II. O altă contribuție însemnată pentru istoria culturii Românilor, așa cum au s'o cunoască streinii, o dă d. Moses Gaster, filolog amator, care a publicat însemnata Christomație cunoscută pentru studiul limbii românești.

D. Moses Gaster a fost însărcinat să scrie pentru *Encyclopaedia Britannica* articolele despre limba și literatura românească. Și d. Gaster, care are amintiri neplăcute de la noi, tot pentru felul în care ne a mai „cercetat“ odinioară se răzbună, de „sigur, căci altfel nu se pot explica enormitățile ce le scrie acolo!

Iată ce găsește la art. „Eminescu“, printre alte lucruri juste:

1) Vezi G. Pascu: „Un mod de a combate“. Arhiva, Iași Nov. 1907 și Ianuar 1908. Abilități de ale d-lui Weigand. Vezi Al. Philippide: Specialistul român la Lipsca, cap. I.
2) Weigand in K. itischer Jahresbericht über die Fortschritte der Rom Philol, XIII 1, 1911 și 12 pg. 125: „Rumänische Sprache“.

3) Pentru amănunte Philippide, Specialistul Român la Lipsca (I. ed.).

„Mihail Eminescu (1849—1889: cel mai mare poet român din veac. al 19-lea s'a născut la 20 Decembre în Ipătești.“) Nordul Moldovei. Până aici tot ar mai merge! Dar celiți mai departe:

„El era de origine turco-tatară și numele lui de familie (his surname) era la început Emin; acesta fu schimbat în Eminovici; iar în urmă în forma românească Eminescu.“

Ori care ar fi celelalte date, oricât de bune, asupra lui Eminescu, ne întrebăm: 1) Interesă în primul loc pe Englezi să știe origina lui Eminescu, fie dânsa și aceea turco-tatară? 2) Ce valoare poate avea articolul d-lui Moses Gaster pentru știința obiectivă, când d-sa, filolog, se cățăra de radicalul „Emin“ al unui nume propriu și deduce că ar fi acelaș ca și în cuvintele: „Emin-beg“, „Emin-pașa“, „Emin-effendy“, sau alte elemente turco-tatara?!

Dar să continuăm. Iată ce găsește la pag. 538, vol. I din aceeași mare Enciclopedie:

„Alecsandri, sau Alexandri Vasile (1821—90) poet liric român. s'a născut la Bacău“) în Moldova la 21 Iulie 1821. Tatăl său lui era spătarul Alecsandri. de origină o-vrească și italiană! („of Jewisand Italian origin“... etc.)—Știm că asupra originii îndepărtate a familiei Alecsandri este „controversă“ între cercetătorii noștri (de altfel și asupra datinei nașterii)! Dar mai la urma urmelor ce însemnătate are asta pentru gingașul bard dela Mircești, pentru luptătorul Unirii, pentru reînviatorul artist al cântecului poporan, pentru luptătorul pe terenul culturii naționale, atâtea însușiri ce ar fi interesat în primul loc pe Englezi. Or d. Gaster are ceva cu autorul vovediului „Herșcu Boccegiu“ sau „Lipitorile Satelor“? Și, în sfârșit, fie zis întreacă nu-mi pot închipui cum e în stare cineva să fie totodată „of Jewis and Italian origin“?! Să nu fie cu supărare: nu pricep deasemeni cum cineva poate fi, la fel Evreu-Român!... De ce oare d. Moses Gaster, care are o demnitate respectabilă în sânul comunității israelite din Londra, a ales tocmai acest lucru să-l arate Englezilor! Iată o ciudățenie științifică, ce o las la aprecierea și explicarea cititorilor!...

Englezii vor reflecta, cetind articolele Enciclopediei britanice, desigur: — Nu sunt în stare Românii neaoși să creeze ceva original, pentru că Eminescu și Alexandri, cei mai mari poeți ai lor erau, cel dintâi turco-tatar (un compromis) cel de al doilea mai practic: evreu și italian! Răsfoind mai departe vedem că interesul d-lui Gaster pentru poporul și cultura noastră se lămură pe ici-coleă tot mai mult în unele fraze accidentale, în aparență, din articolele d-sale:

„Coșbuc... este poetul nenorocitului țaran Român, mîncipat numai cu numele și pe hârtie și pradă unor proprietari nesățioși și a unei administrații medievale.“

Dacă „ne-am face... Englezi“, cetind aceste șiruri de sinceră compătimire am putea într'a-devăr crede că Coșbuc ar fi scris ceva despre proprietarii nesățioși și administrația „medievală“ că el ar fi fost vreun „proletar“ nemulțămît de capitalismul românesc sau cam așa ceva! Nu va face impresia că celiți pe d. Gherea (Critici) în Englezește?...

Mai bine nu generaliza d.. Gaster o notă trecătoare dintr'o poezie a lui Coșbuc fără prea mare valoare (*Noi vrem pământ*) în ori ce caz mai slabă ca strălucitele lui Idile și Balade, și dădea cititorilor englezi, pe scurt, o idee despre viața pastorală, idilică sănătoasă a țaranului Român — ceea ce caracterizează opera nemuritoare a lui Coșbuc. Să avem însă toată răbdarea, pentru că d. Moses Gaster ne duce, pe încetul, la starea de întuneric a barbariei aproape. Citez:

„Destul de curios lucru, în literatura românească nu există o singură năvelă ca un plan consecvent: („there is not a single novel in the Rumanian literature with a sustai-

1) D. Gaster nu cunoaște adevărul în această privință.
2) De! Nu tocmai!...

ned plat *) nici una care să prezinte un studiu al dezvoltării caracterului omenesc printr-o varietate de vicisitudini ale vieții. *) Cauzele acestei slăbiciuni sânt poate condițiile nesigure ale vieții românești și lipsa unei civilizații adănci și vechi, sau ele pot fi găsite în caracterul nestatornic al poporului. Oricare ar fi cauza (și dacă cu gândul că nu prea se potrivește cu adevărul n. aut.) poezia se poate în adevăr compara cu aceea a unei națiuni apusene; în demeniul prozei și al nuvelei, în particular, trebuie să așteptăm ca viitorul să umple golul care există încă. (l. cit. pp. 848 col. 1 și 11, art. „Romania”, *Literature*).

Ediția după care citez din *Encyclopaedia Britannica* e din cele mai recente. Prin urmare d. Gaster, care știe românește, putea citi nuvelele lui *Delavrancea*, *Vlahuță*, *Sadoveanu*, *Brătescu-Voinești*, măcar! Sau fiindcă d. sa e filolog putea să știe cel puțin că *Odobescu*, unul din cei mai mari prozatori, a scris nuvele însemnate ca *Constantin Negruzzi*, care reprezintă cu Russo și Kogălniceanu curentul critic din Moldova, a scris cea mai bună novelă istorică din românește. În nici un caz nu-i era permis să omită pe „*Pseudokynegetikos*” al lui *Odobescu*!

„Condițiile nesigure ale vieții românești?” Ce-or fi înțelegând Englezii (înainte de războiul nostru cel mare) de țara noastră? Or fi crezând că e o țară de sălbateci cu... poezie occidentală totuși. Ciudat... Și apoi: „caracterul nestatornic și schimbător al poporului!” Poporul românesc nestatornic și schimbător! Bine-l cunoaște d. Gaster!

Iată deci câteva pilde culese din prinosul onorabil al contribuabililor streini la cultura românească! Netăgăduit lucru că vina e a noastră, în întregime, din două pricini: 1) pentru că *invățăm* noștri, în loc să se înfrățescă, lăsând dușmăniile personale, spre a face cunoscut streinătății prin scrieri substanțiale și populare țara și poporul românesc — ei se ceartă sau se întâmplă și asta — nu-și dau seama de realitățile elementare ale culturii naționale 2). 2) pentru că statul nu consultă pe specialiști în istoria noastră culturală, pe filologi, etc., asupra felului cum trebuie organizate și conduse instituțiile culturale românești în streinătate (de ex. seminariile pentru limba și lit. română), statul a făcut o politică culturală de căpătuială, amestecând interesele vitale ale neamului cu cele vitale ale cine știe cărui partid de guvernământ!

Când va veni oare timpul să se înțeleagă și în țara noastră adevărul cel mai limpede: cultura unui popor nu se face numai; ea se păstrează, se îmbogățește, se impune, propagându-se; are și dănsa un *struggle for life*? Când se va înțelege deci că în mijlocul dușmanilor din afară ce ne inundă de jur împrejur și cu atâtea elemente streine de sufletul românesc, înăuntrul țării avem nevoie de o *politică culturală solidă și de o propagandă* cât mai intensă pentru cultura românească?

Acum în România Mare, când idealul nostru nu mai e extensiv ci trebuie să fie intensiv lucrul acesta trebuie să înfioare pe toți cei care muncesc cu mintea. Să nu lăsăm pe mâna streinilor care acum nu ne iubesc, nu au nici un interes să ne iubească sufletul unui popor care are o menire așa mare de acum înainte.

Romulus Demetrescu

1) Oare d. Gaster n-o fi cunoscând măcar „*Făclia de Paști*” a lui Caragiale?... Curios!

2) Se cunoaște cazul unui profesor universitar, care susținea că toate elementele balcanice ale limbii noastre sânt slave! E mai catolic decât... *Cihac*! Deasemenea zice că n-1 am fi luat teoriile estetice susținute de *Malorescu dela Ruși* prin *Bulgari*!...

Mișcarea literară și culturală în străinătate

O nouă colecție literară.

Henri de Regnier a început publicarea unei colecții de romane, cu scopul de a purifica literatura de banalitate și senzație și de a pune la dispoziția publicului cetitor lucruri care să nu viciereze gustul. Nimic mai laudabil și nimic mai folositor pentru republica literelor franceze... Nu mai că scriitorii nu se creiază nu se montează ca la fabrică, iar talentele adevărate și statornice trăesc cu greu în această epocă de comercializare a oricărei manifestări artistice. Și oricâtă cheazăie este numele lui Regnier pe frontispiciul cărților editate de Albert Michel, atmosfera morală care domină azi muzele franceze, moda, ușurătatea și graba n-au putut face din această colecție ceea ce și-a propus inițiatorul. Doar titlul de roman literar, după concepția autorului impecabilelor poeme și a elegantelor romane, nu înseamnă altceva decât a culege din supraproducția franceză acele romane care se ridică până la adevărata literatură. El vrea să nu fie numai o cinematografiere a vieții ci și o întrupare artistică, o realizare literară într-o formă nouă.

Am răsfoit câteva din aceste romane iscalite de nume cunoscute sau de nume care promiți și mi-am putut lesne da seama că visătorul Regnier l'a făcut decât să se convingă de criza care bântue literatura franceză.

Lucruri efemere, profiluri de femei frumoase, lume elegantă de salon, acesta e mediul în care se petrec aceste romane. Scriitorul francez de azi e ori un cântăreț al eroilor mareșalului Joffre, ori un cronicar mondain mai mult sau mai puțin abil.

Cu toată bunăvoința, Regnier nu ne-a putut da decât scriitori pe care îi are Franța și care sunt copiii secolului, reprezentanții efemeri ai modei.

Primul roman, a apărut în 1917. E un roman de războiu intitulat „*Tu n'est plus rien*” și iscalit René Boylesve, nume destul de cunoscut, autor destul de fecund și ultimul ales al academiei franceze. Odette Jaquelin, o pariziană bogată își pierde bărbatul la începutul războiului și de aceea își petrece viața într-o tristă văduvie, îngrijind bolnavii în spitale și închizându-și sufletul în fața vieții. „Tu nu mai ești nimic” așa își zice Odette până în ziua când își dă seama că oricum tot e femeie și tânără și că tinerețea ei ar putea face fericirea cuiva. Boylesve caută aici să evite banalul. Odette nu se îndrăgostește, Odette sedă unui orb, care și-a pierdut vederea în războiu și care are nevoie de mângâiere. Odette nu-și înșală bărbatul deci, ci cu gândul la el face operă de filantropie sentimentală. Trei sute de pagini primesc suspinele Odettei, descrierile anoste și filosofia de comisvoiajor a lui Boylesve.

„*La saison de Dupes*” al lui *Franci de Miodre* și *Tommy Spark* e un roman care se cește în timpul siestei după dejun. Cu oarecare abilitate poate fi terminat înainte să se golească ceașca de cafea. Autorii au un merit: acela de a ne arăta că un roman se poate petrece tot așa de repede ca un film de cinematograf. Autorii sunt grăbiți. Nu au timp nici pentru o mai deșăvârșită aprofundare psihologică nici pentru o dezvoltare mai lentă a acțiunii. Un schimb de scrisori între șapte opt persoane ne transportă iar în lumea saloanelor și a diplomaților și ne a-

rată în scurt ruptura între doi amanți și căsătoria toamnăcelului don Juan cu precocea fetiță a fostei sale iubite. Ceilalți eroi secundari nu vorbesc niciei decât de iubirile lor care se sfârșesc și de cele care încep. Iubirea e aici un sport care se face cu plictiseală și uneori cu cinism. Calități deosebite literare nu găsim nici aici. Totul e scris într'un stil ușor de corespondență, fără culoare și fără grija adevăratului artist... Singurul lucru care se remarcă e poate uneori umorul care e prezent pe ici pe colea și care ne arată că autorii trec prin viață cu zâmbetul pe buze.

Romanul *L'Atlantideal* lui *Pierre Benoit* e fără îndoială superior celorlalte și ca fond și ca tratare și ca formă, și e deci explicabil că Academia Franceză în ultima ei sesiune i-a acordat un premiu. Aici nu ne mai găsim nici în lumea saloanelor nici în cea atât de exploatată a răboiului ci în lumea plină de soare și de molcomă poezie a coloniilor africane. E povestea singurătății în depărtările Saharei, e descrierea unei vieți puțin cunoscute și a unei lumi unde sufletele izolate ale cucătorilor și cercetătorilor trăiesc mai intens decât cele din vârtejul Parisului. Povestea omorului căpitanului Mărhang de către de către camaradul său Saint-Avit, e străbătută de-un fior de mister și groază care arată că sufletul omenesc, e capabil de aceleași păcate, poate de mai mari încă chiar și în pustiurile Saharei, în fața morții și a necunoscutului. Dialoguri interesante, discuții științifice și descrieri subtile de conflicte sufletești, fac ca romanul acesta să fie prețuit mai mult ca celelalte.

Dar mă opresc... Romanele Colecției se înmulțesc treptat. Pentru femeile din lumea mare dornice de lectură ușoară nu pot fi decât binevenite, pentru admiratorii adevărați ai lui Regnier nu pot fi de cât un regret: că poetul în loc să-și mai golească sertarele, ia sub aripa protectoare a gloriei sale atâtea mediocrități.

I. S. G.

Insemnări

Pictorul Aman. E cel dintâi pictor, care, la mijlocul veacului trecut, a încercat să imprime creațiilor artistice nota națională. El se socotește ca adevăratul părinte al picturii românești. Artă pentru el era numai un mijloc de a servi ideii națională. A încercat de toate și desigur în portret a reușit mai bine. Dacă n'ar fi îmbrățișat toate ramurile artelor plastice, ar fi creat poate opere mai personale, mai unitare și mai superioare din punct de vedere artistic. El a croit, însă, un drum nou în cultura noastră artistică și puterile lui strălucite s'au risipit din prisos pentru a întemeia o școală națională în pictură, pe care să o admire și streinii.

Reproducerea operelor sale e un prinos pe care suntem datori să-l aducem personalității lui.

Mărășești. Sărbătorirea mării defensive după doi ani... Mărășești!... Câte amintiri și ce curcucă cutremur nu trezește în sufletele celor ce au serbat această aniversară în templul sfânt al tăcerii solitare, închisi între patru pereți, ori răzimați de armă, undeva pe malurile Tisei sau pipăindu-și rănilor pe pragul unei prispe dela țară. Nu știm care dintre sărbătoriri e mai demnă, mai înălțătoare: cea săvârșită cu adevărată pietate și în tăcere de cei ce-au luptat pe văile Siretului sau cea cu paradă și cu discursuri a

celor ce țin să se apropie astfel de mărețele și grelele zile ale Mărășeștilor!...

Ce greu e să păstrezi curată și sfântă jertfa eroilor ce au mântuit Moldova și neamul pe văile și colinele din împrejurimea Mărășeștilor!...

Un basorelief al lui Ștefan cel Mare.

S'a vorbit de curând de steagul lui Ștefan cel Mare găsit la o mănăstrie din muntele Athos. Nu știm dacă istoricii noștri au cunoștință și de alte obiecte vechi românești care se găsesc încă la mănăstirile de la Sfântul Munte. Ne facem în orice caz o datorie a semnală unele informațiuni primite de la pictorul Noroce cu prilejul unei vizite la biserica Domnească din Curtea de Argeș. În mănăstirea Vatopedon se găsește, în afară de „clopotul lui Ștefan” și de multe costume preoțești dăruite de domnii și boerii noștri, și un frumos relief datorit tot lui Ștefan cel mare. Sculptura reprezintă chipul domnului moldovean și emblema țării, cu capul de zimbru. Pe piatră nu e scris nimic. După explicațiile călugărilor, numele lui Ștefan a fost șters din răsbunare odată cu secucărirea averilor mănăstirești de către Cuza. Și tot atunci basorelieful a fost scos din biserică și exilat într-o magazie pe malul mării, unde se găsește și acum. Poate că printr-o intervenție diplomatică, acum când toate țările își caută lucrurile de artă înstreinate, am putea aduce și noi aici atâtea prețioase lucruri românești ce se găsesc la Muntele Athos. Se gândeste cineva să o facă? A. B.

M. Codreanu reîntră în literatura curentă, după o tăcere de câțiva ani. Noile sale sonete, publicate în *Insemnări Literare*, nu-l arată totuși într-o hază nouă. Poetul se menține în prestigiul pe care și l-a creiat fixă a celor patru sprezece versuri, cultivată cu o remarcabilă tenacitate și cu o exclusivă preferință. Sonetele sa le cuprind aceleași viziuni abstracte ale unui intelectual. Rareori vibrația sufletească izbutește să înmădiie rigiditatea formei și să scalde în fluidul poeziei ideile sale, care, de obicei, rămân numai idei exprimate concis în ritmul mecanic al versului. La această scădere contribuie în largă măsură materialul verbal al d-lui M. Codreanu, alcătuit din neologisme curente și din termeni intelectuali cu prea puțină culoare și prea puțină muzicalitate.

*Iar umbra părintească și regală
Vorbește că fost victimă fatală
Într'un incestuos asasinat.*

Pentru frumusețea lor, măiestru realizată, cităm cu admirație strofele următoare. Este în ele o excepțională putere de a sensibiliza sborul imaginar al timpului.

*Ascult cum veacul pasul și-l măsoară
Cu-al ornicului monoton tic-tac;
Iar clipa, ca un negru liliac
Tic-tac-așor pe zidul vremii sboară..*

*...Și'n noapte secolele mă'n presoară
Și'n liliaci de-o clipă se prefac
Tic-tac-din vâcnicie se desfac...
Și iar în veșnicie se strecoară.*

De felul acesta se pot alege din sonetele d-lui M. Codreanu câteva modeluri ale genului. N. C.

Th. Aman : JOC LA ȚARĂ

C. Z. Buzdugan: *Cântări de luptă și de biruință.* Celor ce urmăresc mișcarea literară din provincie le este cunoscut autorul acestui volumaș de versuri. D. C. Z. Buzdugan, e un vechi și entusiast îndrăgostit al artei, și în Galații săi, stăpâniți de vîetul negustoresc al lui Hermes, a îndrăsnit să aducă, după puteri, un pri nos modest muzelor uitate. Revista sa, *Dunărea de jos*, a apărut ani de zile și a primit în coloanele ei începuturile aceluia gingaș poet minor care a fost B. Nemțeanu. *Dunărea de azi*, a d-nei Alexandrina Scurtu, este o continuare a publicației d-lui Buzdugan.

Volumașul de față cuprinde versuri scrise cu o fierbinte dragoste de cămin, de religie și de pămîntul patriei. Sunt strofe curgătoare, presărate ici și colo, cu prea multă avarifiie, de câte o imagine fericită. Unele din aceste poezii au devenit populare și se cântă pe melodii de horă. Este, credem, cea mai mare mulțumire a sânguinciosului cântăreț din Galații. N. C.

Haeckel. Naturalistul-filosof, care credea că rațiunea poate ținea loc lumii sentimentale ce cărmuește omenirea, s'a stins la adânci bătrânețe. O energie de cercetător pozitiv și productiv, în tinerețe, lasă în urma lui descoperiri prețioase în științele naturale și în biologie, pe care monismul lui din zilele bătrânețelor nu le poate întuinea. Incercările lui de a fura tainele creațiunii și de a înzestra omenirea cu o religie științifică se explică numai prin orgoliul rasei sale, orgoliu plămădit dintr'un materialism brut și primitiv, pe care inteligența raselor superioare îl refuză. Filosofia lui, care a îmbătat câteva capete slabe și la noi, va rămâne ca un document al rătăcirii științei germane.

În timpul războiului s'a identificat cu aspirațiunile poporului său și a sfidat, alături de el, intelectualitatea lumii cu dreptul de stăpînire al forței, în care credea Germania.

Scrisorile lui Flaubert. Corespondența poezilor e întotdeauna interesantă pentru cunoașterea vieții și înțelegerea operei lor. Rareori prezintă și un interes pur artistic și literar. Flaubert formează însă o excepție la această regulă. Corespondența lui, publicată mai de mult, face parte integrantă din opera sa literară și e tot atât de apreciată de critici și scriitori ca și romanele sale.

Revue de Paris din 15 Iulie și 1 August publică un număr de scrisori inedite ale lui Flaubert. Scrisorile în majoritatea lor adresate d-nei Jules Sandeau de care era legat scriitorul printr'o trainică prietenie, au scăpat ca prin minune de focul căruia le destinase d-na Sandeau și au fost puse la dispoziția d-lui André Dodeșt de către Louis Loviot, în a cărui posesiune se găsesc. Cea mai mare parte din ele sunt din epoca când Flaubert lucra la *Salambo*. Dragostea și desinteresul cu care scria se vede din următoarea frază desprinsă dintr'o scrisoare: „Scriu așa cum se cântă din vioară, fără alt scop de cît de a mă distra”.

Printre scrisori se găsesc și câteva adresate lui Sandeau rugându-l să sprijine candidatura lui Baudelaire la academia franceză. Vorbește apoi în termeni extrem de elogioși despre ciclul de poeme „*La légende des Sœurs*” a lui V. Hugo.

Partidul național român. E partidul istoric al Românilor de peste munți care va intra în lupta vieții de stat a României mari cu o majoritate parlamentară covârșitoare și în care se pun atâtea nădejdi de asanare a moravurilor politice din viitor. Șeful acestui partid puternic, în ultima conferință dela Sibiu, a fost proclamat dl. Iuliu Maniu, fetișul politic al mulțimii ce așteaptă un Mesia, izbăvitor de păcate și împărțitor de dreptate. Aureola de popularitate și de încredere ce împrejmuie, cu anticipație, fruntea celui mai nou șef politic firește că se răsfrînge și asupra partidului de peste munți.

Ținem să semnalăm o rezoluție a conferinței naționale din Sibiu, care intră în programul revistei noastre. Conferința, după o chinuitoare dezbateră, la propunerea unui membru a hotărât următoarele:

1. „Conferința partidului național își exprimă toată recunoștința și gratitudinea față de acei valoroși membrii ai partidului, care, atât înainte de războiu cît și în timpul războiului, și-au îndeplinit, în împrejurări grele, toate datoriile naționale fără șovăire, închinându-și toată activitatea lor pentru binele neamului.”

2. *Față de aceia, care, înainte de războiu sau în cursul războiului, dintr'o concepție greșită sau dușmănoasă, au luptat împotriva intereselor vitale ale neamului, trecând în rândurile inamicilor noștri și au luptat în contra convingerilor generale ale poporului nostru și deci în contra partidului nostru național, își exprimă toată reprobarea sa și se consideră că singuri s'au șters din viața politică a neamului nostru”.*

Hotărîrea înseamnă că partidul național român din Ardeal simte nevoia unei purificări interne înainte de a intra în arena luptelor politice din București. Dacă va avea puterea morală să se prezinte la Constituantă cu elemente fruntea invulnerabile, desigur că prestigiul lui va crește.

Până acum nu vedem însă nici un semn, că rezoluția dela Sibiu a conferinței naționale se va aplica tuturor vinovaților.

Cei ce vreau nume să răsfaiască publicațiile din Ardeal din cursul războiului.

Datoria de a semna pe cei vinovați revine presei din Ardeal. Solidaritatea și disciplina de partid nu o poate împiedica dela împlinirea datoriei. T.

Societatea scriitorilor români se străduiește din toate puterile pentru a încheia rândurile scriitorilor și a le crea un cămin al lor propriu, unde să se poată întâlni și apropia sufletește. Spre acest scop societatea a inițiat o loterie, care va aduce un venit suficient pentru a întrupa așezământul proiectat. Publicul românesc e dator să dea sprijinul său societății scriitorilor români, care în România întregită e menită să aibă un rol cultural hotărîtor.

O descoperire. Desprindem din „Insemnările” *Sburătorului* aceste rânduri pe care cronicarul revistei le scrie despre volumul lui Nichifor Crainic „*Icoanele vremii*”: „Dl. Crainic dovedește că a trecut — mulțumită războiului — pînă la aceiași evoluție observată la majoritatea scriitorilor: o apropiere de popor și de pămîntul lui, o apropiere de durerile și bucuriile „unui neam”.

O descoperire ciudată. Poetul care în *Sesuri natale* ne-a dat această viguroasă și originală poezie a legăturii cu pământul, din care a știut să facă un sentiment nou în literatura noastră, feciorul de țaran care a scris pagini atât de frumoase închinată vieții patriarhale de la țară, scriitorul, însfârșit, despre care s'a spus chiar—exagerându-se — că e un țărănist, pentru cronicarul de la *Sburătorul*, e un convertit pe care numai întâmplător, războiul l-a întors la popor și la pământul românesc. Iată în adevăr o descoperire neașteptată, pentru care însă nu-l vom feica pe cronicarul *Sburătorului*.

E adevărat că o recenzie e mai puțin decât critică. Nu obligă pe cineva la prea multă competență. E o simplă notiță informativă. Dar când recenzia încearcă și aprecieri, nu mai e îngăduită asemenea ignoranță. Căci desigur autorul recenziei din *Sburătorul* acum citea cele dintr-o pagină de Nichifor Crainic. Și ne întrebăm dacă dl. Lovinescu nu citește, măcar din curiozitate, ceea ce colaboratorii săi scriu în *Sburătorul*. Sau și d-sa e de aceeași părere?

A.B.

Paul Bourget — Le Justicier — Fecund ca întotdeauna, Bourget publică un nou volum de nuvele în care rezolvă cu cunoscuta sa artă câteva interesante probleme psihologice.

Aceiași putere de a scormoni sufletele și de a descrie cele mai subtile nuanțe de sentiment întâlnim și în această ultimă culegere. În povestirea care deschide volumul, *Le Justicier* Bourget ne descrie lupta mută între doi frați care nu s'au înțeles și dintre care unul trece învingător prin viață iar altul cade ca un învins, umilit și împins la pierzare de către sufletul înalt și desprețuit al celui dintâi. *La Cachee* și *Le carré d'orties* sunt inspirate din viața nobilei degenerată. Din ele respiră o caldă simpatie pentru acele rare elemente aristocratice și conservatoare care se strâng azi în Franța sub pașii burgheziei financiare învingătoare..

Cartea nouă a lui Bourget se citește cu plăcere și ni-l arată pe autor tot atât de stăpân pe condei și pe sufletul omenesc ca și în vechile sale scrieri..

Maeterlinck tipărește o nouă carte: „*Les sentiers dans la montagne*” în care își strânge impresiile și gândurile sale de războiu.

Blasco Ibáñez a dat la iveală un nou roman *Mare nostrum*, care e în același timp o gloriificare a mării cu toate frumusețile ei, precum și o povestire melodramatică. Se pare că și Ibáñez a fost atras de curentul romanelor de aventuri ce-și face tot mai mult loc în literatura europeană.

În „*Revue des deux mondes*” pe Iulie și August *Pierre Loti* își publică duioasele sale amintiri din copilărie.

În *Deutsche Rundschau* pe Iulie a apărut un articol al fostului șef al presei din stat-majorul lui Mackensen, despre ultimile zile petrecute în România de către armata de ocupație și despre surghiunul mareșalului. După mărturisirile autorului, ocupanții n'au crezut mai niciodată serios în ratificarea de către rege a păcii de la București..

I. S. G.

BIBLIOGRAFII

Petru Căstăntinescu, *Rolul României în Europa* — un articol al fostului șef al presei din stat-majorul lui Mackensen, Iași, 1919, Prețul Lei 5.

Inginer Victor I. Blășian, *Probleme de industrie națională*, Sibiu, 1919. Prețul: Lei 2.

George Moldovan, *Fragmente din viața internațională*, smulși dela vetrele lor de deregătorile maghiare și duși prin lumi streine—după intrarea României în războiu, 1916-1918, Tipografia „Libertatea”, Orăștie, 1919. Prețul lei 3.

În această carte cetim unul dintre cele mai rușinoase documente semnate de conducătorii Românilor din Ardeal în cursul războiului.

Leonte Moldovanu, *Politică de rezistență*. — Biblioteca clubului național liberal din Brăila — Ziarul „Expresul”, Brăila, 1919. Prețul Lei 2. *Mircea Rădulescu, Suflet și uzină*, Edit. Socecu, București, 1919. Prețul Lei 5.

G. Ilioniu—*Decebal*—Dramă în 4 acte și 9 tablouri Tipografia cărților bisericești, prețul 5.50 lei.

G. Ilioniu—*Vedat* — Poem (tragedie) în 4 acte și 10 tablouri Tipografia cărților bisericești. Prețul 10.50 lei.

Basarabia Economică, An I No. 2. Chișinău. Numărul 3 lei.

I. Brucăr, *Încercări și studii*, editura „Cercul libertatea”, București, 1919.

Directoratul școalelor din Basarabia ne trimite trei broșuri, tipărite cu litere rusești, apărute în Biblioteca poporului: No. *Carte de rugăciuni* pentru creștinii drept credincioși, No. 2, *Cartea cântecelor de țară*, No. 3, *Povestire pe scurt despre neamul românesc*.

Toate trei broșurile sunt menite să răspândească dragostea de citit între țărani români din Basarabia și să le trezească conștiința națională.

Vechii abonați ai revistei „Luceafărul” din toate provinciile românești sunt rugați a cere revista printr-o carte postală. Se găsesc numere dela 1 Ianuarie 1919.